

Että kukaan ei jää yksin

#kukaaneijääyksin

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen
ulkopuolisuuden ehkäisyn suuntaviivat

Että kukaan ei jää yksin

#kukaaneijääyksin

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen
ulkopuolisuuden ehkäisyn suuntaviivat

Kirkkohallitus

Helsinki 2021

Että kukaan ei jää yksin

#kukaaneijääyksen

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen
ulkopuolisuuden ehkäisyn suuntaviivat

© Kirkkohallitus

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja XX, Kirkko ja toiminta
Suositukset, ohjeet ja oppaat

Asianumero: DKIR/XXXXXXXXXXXXXXX

Etusivun layout: Unigrafia Oy

Taitto: Jani Käsä, www.kasma.fi

Kuvat: kansi Unsplash.com, lukuunottamatta alhaalla vasen Kirkon kuva-
pankki/Sanna Krook, s. 6 yläreuna vasen ja oikea Kirkon kuvapankki/Aarne
Ormio, keskellä Unsplash.com, keskirivi vasemmalla Pexels.com ja oikealla
Unsplash.com, alarivi vasen Unsplash.com, keskellä Kirkon kuvapankki/
Arto Takala, oikea Kirkon kuvapankki/Suvi Sievilä, s. 9 Unsplash.com,
s. 12 Unsplash.com, s. 15 Unsplash.com, s. 19 Unsplash.com, s. 22 Kirkon
kuvapankki/Aarne Ormio, s. 25 Unsplash.com, s. 29 Unsplash.com, s. 33
Unsplash.com, s. 37 Unsplash.com, s. 39 Kirkon kuvapankki/Suvi Sievilä,
s. 40 Kirkon kuvapankki/Sanna Krook, s. 43 Mika Savolainen,
s. 44 Kirkon kuvapankki/Juuso Westerlund, s. 46 Unsplash.com,
s. 49 Jani Käsä, ja takakansi Kirkon kuvapankki/Maria Ojanperä

ISBN XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX (nid.)

ISBN XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX (PDF)

ISSN XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX (painettu)

ISSN XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX (verkkojulkaisu)

Grano Oy
Vaasa 2021

Että kukaan ei jää yksin

#kukaaneijääyksen

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen
ulkopuolisuuden ehkäisyn suuntaviivat

Tämä asiakirja on kirjoitettu etenkin kirkon kasvatusta ja perhetyön
käyttöön. Lisäksi kirkko ja sen seurakunnat työskentelevät eri ikäis-
ten aikuisten ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi, sitä työtä on linjattu
erikseen. Tämä asiakirja korvaa asiakirjan *Läsnäolon nuorisotyö -
Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisnuorisotyön linjaus*, jonka
Kirkkohallituksen täysistunto hyväksyi kokouksessaan 20.09.2016.

Asiakirjan valmistelusta vastasivat Kirkon kasvatusta ja perheasiat -yk-
sikön asiantuntijat Mikko Mäkelä ja Sirpa Syrjä. Työryhmän jäse-
ninä toimivat Ulla-Mari Hutko Sääksmäen seurakunnasta, Sanna
Parkkinen Helsingin seurakuntayhtymästä, Tuomas Perkiö Tampe-
reen seurakuntayhtymästä, Paula Seppänen Lappeenrannan seura-
kuntayhtymästä ja Ville Viljakainen Lasten ja nuorten keskukselta.
Asiakirjan toimitti Lasten ja nuorten keskuksen kehittämis- ja jä-
senpalvelujen johtaja Heli Pruuki.

Määritelmä

Kirkon kasvatuksen ulkopuolisuuden ehkäisyn määritelmä

Kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi on diakonista kasvatusta ja perhetyötä. Siinä etsitään, kohdataan ja tuetaan haavoittuvassa asemassa olevia tai ulkopuolisuuden uhkaamia lapsia, nuoria ja perheitä. Ulkopuolisuuden ehkäisy on asenne ja työote, joka seurakunnan kaikkien työntekijöiden tulee omaksua.

Teesit

Ulkopuolisuuden ehkäisyn teesit

- Kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi tähtää yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden torjumiseen, lapsen, nuoren ja perheen voimistumiseen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamiseen.

- Ulkopuolisuuden ehkäisy on asenne ja työote, joka jokaisen kirkon työntekijän tulee omaksua. Samaan aikaan se on erityistehtävä, jonka tavoite on etsiä ja tukea niitä lapsia, nuoria ja perheitä, jotka ovat riskissä jäädä ulkopuolelle.

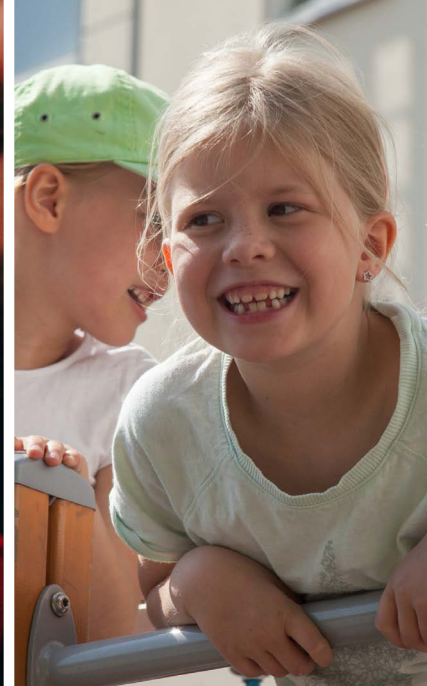
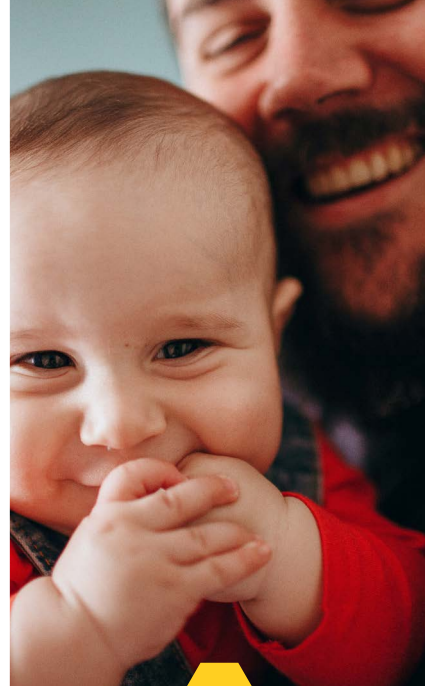
- Peruste kirkon työlle ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi nousee sen perustetavasta kasvatuksesta ja diakonian alueilla. Jumalan rakkaus jalkautuu ihmisten teoiksi.

- Työssä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi toimitaan pitkäjänteisesti ja yhteistyöhakuisesti, ansaiten lasten, nuorten ja perheiden sekä yhteistyökumppaneiden luottamuksen.

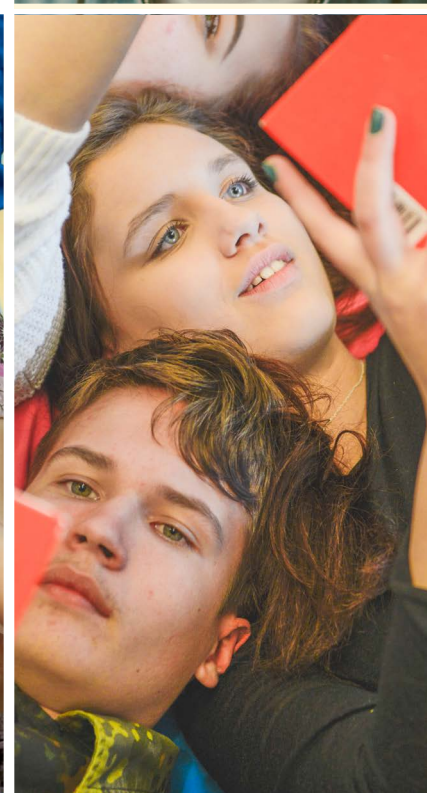
- Kirkon työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi kehittyy ja uudistuu reagoiden nopeasti toimintaympäristön tarpeisiin.

Sisällys

JOHDANTO: Että kukaan ei jää yksin	6
1. KIRKON ULKOPUOLISUUDEN EHKÄISYN PERUSTEET	9
Kasvatuksen ja diakonian yhteinen näky	10
Lapsia, nuoria ja perheitä varten siellä missä he ovat	11
Lapsen oikeuksien sopimus	11
Kirkon ulkopuolisuuden ehkäisyn määritelmä, tavoite ja teesit	13
2. LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HAASTEET	15
Hyvinvointikuilu	16
Lasten ja nuorten yksinäisyys ja ulkopuolelle jääminen	17
Maahanmuuton ja monikulttuurisuuden haasteet ja mahdollisuudet	18
Aaltoileva nuorisokulttuuri	20
Vanhemmuuden ja perheiden haasteet	21
3. ARVOT JA TOIMINTAPERIAATTEET	25
Arvoina kunnioitus, välittäminen ja toivon ylläpitäminen	26
Rakennetaan luottamusta, pitkäjänteisyyttä ja yhteistä työtä	27
Uudistumiskyvyllä vastataan tarpeisiin	31
4. OSAAMINEN JA TUKI	33
Ulkopuolisuuden ehkäisyn osaaminen	34
Erityisnuorisotyön erityistehtävät	34
Ammatissa jaksaminen	35
Vapaaehtoiset osana tiimiä	36
Rippikoulu ja isostoiminta mahdollisuutena muutokseen	38
Toiminnallisia toteutusmalleja eri ikäkausissa	40
Vaikuttamistyö osana ulkopuolisuuden ehkäisyä	42
LOPUKSI	44
LÄHTEITÄ JA TUTKIMUKSIA	47
TIIVISTELMÄ	49

JOHDANTO: Että kukaan ei jää yksin

”Armo on sitä, että kukaan ei jää yksin.”

*”Minä olen ihme, suuri ihme, ja kiitän sinua siitä.”
Ps.139:14*

*”Minulla on omat suunnitelmani teitä varten, sanoo Herra.
Minun ajatukseni ovat rauhan eivätkä tuhon ajatuksia:
minä annan teille tulevaisuuden ja toivon.”
Jer. 29:11*

Ihminen on luotu yhteyteen. Kukaan ei kestä elämää yksin - me tarvitsemme toisiamme. Elämme aina suhteessa toisiin ihmisiin, itseemme, luontoon ja suhteessa Jumalaan, luojaamme. Kirkko tekee työtä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi, koska ihminen on luotu elämään suhteissa.

Suhde ei ole koskaan yhdensuuntainen, vaan se on aina vuorovaikutusta. Jeesuksen käskyn mukaisesti ihmisellä on vastuu olla auttajana ja lähimmäisenä toiselle. Samaan aikaan jokaiselle kuuluu myös oikeus olla haavoittuva ja tarvita lähimmäisyyttä ja tukea toisilta ihmisiltä ja Jumalalta. Kukaan ei ole vain auttaja tai vain apua tarvitseva. Ihminenä olemiseen kuuluvat nämä molemmat puolet.

Koska jokainen ihminen on Jumalan luoma, on hän ihme. Hän on ainutkertainen ja siksi äärimmäisen arvokas. Erityistä tukea tarvitessaan juuri hän on Jumalan ja seurakunnan silmäterä. Hän on se lapsi, nuori tai aikuinen, jota Jumala seurakunnan välityksellä erityisesti hoitaa ja tukee vaikean vaiheen läpi.

Seurakunta toimii Jumalan työssä tässä maailmassa. Se pysyy ja samaan aikaan muuttuu, mukautuu, kehittyy – ja ilmentää Kristuksen armoa ja Jumalan rakkautta tässä maailmassa, aina uusille ihmisille, heidän erityisiin tarpeisiinsa vastaten. Tästä esimerkkinä ovat erilaiset tavat etsiä ja löytää apua ja tukea tarvitsevia. Ulkopuolisuuden ehkäisy ja sen torjunta on osa seurakunnan ydintehtävää, joka kuuluu jokaiselle työntekijälle ja myös seurakuntalaisille.

Aikamme lapsi ja nuori kysyy arvoaan ja kelpaamistaan monin tavoin. Kelpaanko minä? Olenko kenellekään tärkeä ja ihana? Rakastaako kukaan minua? Haavoittuvassa asemassa oleva lapsi tai nuori kysyy tätä erityisen hädissään, ja samoin tekee haavoittuvassa asemassa oleva aikuinen. Yhteiskunta vaatii jäseniltään paljon. Kirkon sanoman ytimessä on vastakulttuurinen sävy: Ei tarvitse päteä.

Kirkon viesti kelpaamistaan kyselevälle on selkeä: Hän, joka on Luojaasi, on tarkoittanut sinut juuri sinuksi – ja kutsuu sinua yhteyteensä. Olet rakas. Olet tärkeä. Sinulla on tulevaisuus ja toivo.

Koulutus hyödyttää koko työyhteisöä

Syksyllä 2016 hain hankerahoitusta erityisnuorisotyön menetelmien kehittämiseen. Olin lukenut Ben Furmanin ajatuksia lyhytterapiasta, ja mietin, että tuossa on jotain, josta nuorisotyössä voitaisiin oppia. Perehdyin hieman aiheeseen, ja vertailin erilaisia koulutuksia. Päädyin hakemaan rahoitusta koulutusta ja nuorisotyöhön sopivien menetelmien etsimistä, kehittämistä ja jalkauttamista varten. Ihan kaikki tahot eivät ideaan lähteneet mukaan, mutta kirkkoherra uskoi idean toteuttamiskelpoisuuteen.

Maaliskuussa 2017 aloitin ratkaisukeskeisen lyhytterapian koulutuksen. Olin sopinut yhteistyökumppaneiden ja kollegoiden kanssa siitä, että he auttavat löytämieni menetelmien kokeilussa ja niiden soveltuvuuden arvioinnissa. Opiskellessa ja uutta harjoitellessa testasin oppimiani menetelmiä omassa työssäni nuorisotyönohjaajana.

Koulutuksen lopputyötä varten kokosin muistiinpanot yhdeksi kokoelmaksi, ja annoin kokoelman testiin kollegoille. Palaute oli kannustavaa, joten jatkoin menetelmäkokoelman työstämistä vielä koulutuksen loputtua. Tuloksena syntyi kokoelma ratkaisukeskeisiä keskustelumenetelmiä valikoituna ja räätälöitynä käytettäväksi erityisesti nuorisotyölle tyypillisissä nopeissa ja yllättävissä keskustelutilanteissa.

Syksyn 2019 aikana kaikki yhtymämme nuorisotyönohjaajat ovat perehtyneet kokoelmaan, ja se on käytössä yhtenä työkaluna työssämme monenlaisissa tilanteissa olevien nuorten tukemisessa.

1

**KIRKON
ULKOPUOLISUUDEN
EHKÄISYN
PERUSTEET**

1. KIRKON ULKOPUOLISUUDEN EHKÄISYN PERUSTEET

Kasvatuksen ja diakonian yhteinen näky

Kirkon arvoja ovat usko, toivo ja rakkaus. Sen tehtäviä ovat kasvatusta, julistus, palvelu ja lähetys. Kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi on kirkon arvoihin sekä näihin jokaiseen kirkon perustehtävään liittymistä. Erityisesti siinä kohtaavat palvelu eli diakonia ja kasvatusta. Ulkopuolisuutta ehkäisemällä ja sitä torjumalla kirkko toteuttaa kristillistä kasvatustehtäväänsä ja lähimmäisenrakkaudesta kumpuavaa diakonista tehtäväänsä. Tarkoituksena on etsiä niitä lapsia, nuoria ja perheitä, joiden tuen tarve on suurin ja joita ei muulla tavalla auteta. Ulkopuolisuuden ehkäisy ja sen torjunta onkin kirkon kasvatusta- ja perhetyön ja diakonian yhteinen näky.

Ulkopuolisuuden ehkäisyn raamatulliset perusteet nousevat lähetyskäskystä (*Matt. 28:18-20*), rakkauden kaksoiskäskystä (*Mark. 12:28-32*) ja kultaisesta säännöstä (*Matt. 7:12*). Jumalan rakkaus jalkautuu ihmisten teoiksi: ”Niin kuin ruumis ilman henkeä on kuollut, niin on uskokin kuollut ilman tekoja.” (*Jaak. 2:26*) Ihmisten rakkaudellisten tekojen motiivina ja voimana on Jumalan rakkaus: ”Rakkaat ystävät! Kun Jumala on meitä näin rakastanut, tulee meidänkin rakastaa toisiamme.” (*1. Joh. 4:11*)

Lisäksi kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi liittyy kirkon kasvatuksen yhteisiin arvoihin:

1. pyhän kunnioitus (näemme Jumalan kuvan ihmisessä),
2. vastuullisuus (huolehdimme lähimmäisistämme),
3. oikeudenmukaisuus (puolustamme heikkojen ja syrjäytyneiden oikeuksia) ja
4. totuudellisuus (uskomme ja elämme niin kuin opetamme).

Kirkon kasvatuksen linjauksen (2012) mukaan kirkon kasvatusta on kaikenikäisten kokonaisvaltaisen kasvun mahdollistamista ja tukemista. Kirkon kasvatusta perustuu kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen, jossa ihmisen hengellisyys ei ole irrotettavissa ihmisen kokonaisuudesta. Fyysinen, henkinen, sosiaalinen, emotionaalinen, hengellinen ja esteettinen olemuksemme ja kaikki muu meissä ovat samanarvoisia lahjoja.

Yhä nuoremmat lapset tarvitsevat erityistä tukea ja usein lapsi tai nuori oireilee perheensä tilannetta. Tähän vastaten seurakuntien erityisnuorisotyön tehtävä etsiä ja tukea hauraassa asemassa olevia nuoria on vähitellen laajentunut. Nyt kohdataan myös yhä nuorempia lapsia, monenlaisia erityistarpeisia lapsia ja nuoria sekä kokonaisia perheitä. Vaikka varsinaista erityisnuorisotyötä yhä tehdään eikä sen tarve ole vähenemässä, on kirkon ja seurakuntien tarpeen laajentaa ajatteluaan ja puhua avarammalla, ulkopuolisuuden ehkäisytermillä. Tarpeiden jatkuvan kasvun takia kirkon työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi on nähtävä diakoniseksi sekä sielunhoidolliseksi asenteeksi ja työotteeksi, joka kaikkien seurakunnan kasvattajien, muiden työntekijöiden ja seurakuntalaistenkin tulee omaksua.

Lapsia, nuoria ja perhettä varten siellä missä he ovat

Jokainen lapsi ja nuori on osa perhettään eikä hänen tilanteeseensa voi kovin paljon vaikuttaa ottamatta huomioon koko perhettä. Perheiden erilaisten tilanteiden ymmärtäminen ja koko perheen tukeminen on usein välttämätöntä lapsen ja nuoren vaikeuksien ratkaisemisessa. Kaikessa seurakunnan kasvatustyössä työskennellään mahdollisuuksien mukaan lapsen ja nuoren itsensä lisäksi hänen perheensä tai muun lähiympäristön parissa.

Lapsia, nuoria ja perheitä pyritään kohtaamaan siellä missä he ovat. Siksi on välttämätöntä mennä koteihin tapaamaan perheitä sekä tehdä etsivää työtä ja tarjota palvelua myös digitaalisesti ja verkossa.

Lapsen oikeuksien sopimus

Kansainvälisten sopimusten mukaisesti koko yhteisö on vastuussa lapsistaan ja nuoristaan. Lapsen oikeuksien sopimus perustuu YK:n lapsen oikeuksien julistukseen vuodelta 1959. Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Suomessa lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan vuonna 1991 laintasoisena säädöksenä. Sopimus on sitova asiakirja ja sen noudattamista valvoo YK:n lasten oikeuksien komitea. Sopimus määrittelee lapsen taloudelliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset oikeudet. Lapsen oikeuksien sopimuksen tavoitteet ja periaatteet voidaan tiivistää kolmeen ydinkäsitteeseen:

- 1) osallisuus yhteiskunnan voimavaroista,
- 2) suojelu ja
- 3) osallistumisoikeudet.

Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta, hyväksikäytöltä, laiminlyönniltä tai muulta huonolta kohtelulta. Hänellä on oikeus saada tarvitsemansa taloudelliset resurssit ja aikuisen tuki sekä oikeus osallisuuteen yhteiskunnassa, esimerkiksi koulunkäyntiin.

Lapsen oikeuksien sopimus näkee lapsen aktiivisena ja itsenäisenä toimijana, ja samalla kertoo erityistä suojelua tarvitsevana. Sopimuksen kauaskantoinen merkitys on ollut siinä, että lapsi nähdään itsenäisenä oikeuksien haltijana sekä perhepiirissä että sen ulkopuolella. Lapsioikeusperustaisuus on suomalaiselle yhteiskunnalle ja kirkolle osana sitä uskottavuuskysymys. Mitä laajemmin yhteiskunnan eri toimijat sitoutuvat työskentelyyn lasten oikeuksien puolesta, sitä merkittävämmästä prosessista on kysymys. Julkisoikeudellisena toimijana kirkolla on erityinen velvollisuus sitoutua lapsen oikeuksien sopimuksen tavoitteisiin.

Kirkon ulkopuolisuuden ehkäisyn määritelmä, tavoite ja teesit

Kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi on diakonista kasvatusta ja perhetöitä. Siinä etsitään, kohdataan ja tuetaan haavoittuvassa asemassa olevia tai ulkopuolisuuden uhkaamia lapsia, nuoria ja perheitä. Ulkopuolisuuden ehkäisy on asenne ja työote, joka seurakunnan kaikkien työntekijöiden tulee omaksua.

Samaan aikaan erityisnuorisotyö on erityistehtävä, joka edellyttää vaativaa osaamista haavoittavissa olosuhteissa elävien lasten, nuorten ja perheiden kohtaamiseen.

Se on *asiantuntijatehtävä*, jossa tarkoitus on

- fokusoida niihin lapsiin ja nuoriin, joita muuten ei tavoiteta
 - koordinoita seurakunnan työtä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi
 - kouluttaa ja konsultoida muita työntekijöitä
 - vaikuttaa seurakunnassa ja yhteiskunnassa ulkopuolisuuden ehkäisyn puolesta
- Asiantuntijatehtävä voi olla myös muulla nimikkeellä ja painottua esimerkiksi perhetöihin.

Kirkon ulkopuolisuuden ehkäisyn tavoite on, että kukaan ei jää yksin. Jokainen lapsi, nuori ja perhe kokee olevansa hyväksytty ja löytää elämälleen mielekkyyden Jumalan luomana, rakastamana ja johdattamana.

Ulkopuolisuuden ehkäisyn teesit

- Kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi tähtää yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden torjumiseen, lapsen, nuoren ja perheen voimistumiseen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamiseen.
- Ulkopuolisuuden ehkäisy on asenne ja työote, joka jokaisen kirkon työntekijän tulee omaksua. Samaan aikaan se on erityistehtävä, jonka tavoite on etsiä ja tukea niitä lapsia, nuoria ja perheitä, jotka ovat riskissä jäädä ulkopuolelle.
- Peruste kirkon työlle ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi nousee sen perustehtävästä kasvatuksen ja diakonian alueilla. Jumalan rakkaus jalkautuu ihmisten teoiksi.
- Työssä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi toimitaan pitkäjänteisesti ja yhteistyöhakuisesti, ansaiten lasten, nuorten ja perheiden sekä yhteistyökumppaneiden luottamuksen.
- Kirkon työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi kehittyy ja uudistuu reagoiden nopeasti toimintaympäristön tarpeisiin.

Yhteistyön mahdollisuudet

Iltapäivätoiminnassamme oleva lapsi oireili vahvasti monissa sosiaalisissa tilanteissa. Useimmissa pettymyksissä hän käyttäytyi aggressiivisesti eikä pystynyt hillitsemää raivoaan. Tosinaan ristiriitatilanteessa lapsi reagoi huutamalla ja raivoamalla eikä vastaanottanut minkäänlaista puhetta. Sekä lapsen oman, että muiden lasten turvallisuuden vuoksi yhden aikuisen oli oltava lapsen luona koko ajan.

Huoltajien kanssa käytyjen keskustelujen mukaan ongelmat olivat kotona samanlaisia. Sisaret ja vanhemmat olivat usein aggressiivisen käytöksen kohteena. Äiti oli hyvin huolestunut lapsestaan, ja väsynyt tilanteeseen, eikä ollut osannut tai jaksanut hakea apua. Iltapäivätoiminnassa työskentelevät lastenohjaajat tekivät, yhdessä äidin kanssa, yhteydenoton sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Tämä käynnisti prosessin, jonka avulla perhe sai nopeasti tukea ja apua.

Ensimmäisessä tapaamisessa oli mukana lapsen ja äidin lisäksi iltapäivätoiminnasta tuttu lastenohjaaja sekä kaksi sosiaali- tai perhetyöntekijää. Lastenohjaajan rooli palaverissa oli sanottaa arjen leikkeihin liittyviä pulmia sosiaalisissa suhteissa ja kuvata lapselle vaikeita tilanteita. Lisäksi äiti koki hyvänä sen, että yksi hänelle tuttu työntekijä (lastenohjaaja) oli mukana palaverissa.

Tämä tapaamisen jälkeen käynnistyi perheen erilaiset tukitoimet melko ripeästi: äiti sai keskusteluapua sekä erilaisia NEP-SY-vinkkejä ja lapsi pääsi mukaan tunneterapiaryhmään. Melko matalan kynnyksen nopea-aikaiset tukitoimet ovat auttaneet lasta ja perhettä. Tilanne iltapäivätoiminnan osalta näyttää muuttuneen, yhteiset leikit alkavat onnistua ja lapsi osaa jo hillitä käytöstään ohjaajien tuella. Myös äiti kertoo kotona arjen muuttuneen positiivisesti.

2

LASTEN,
NUORTEN
JA PERHEIDEN
HAASTEET

2. LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HAASTEET

Hyvinvointikuilu

Valtaosa suomalaisista lapsista, nuorista ja perheistä voi varsin hyvin. Keskimääräinen suomalainen lapsi elää ehkä parempaa lapsuutta kuin mikään aikaisemmista lapsisukupolvista. Koulussa viihtyminen on lisääntynyt, terveys parantunut ja nuorten päihteidenkäyttö on vähentynyt. Myös hyvinvoivat tarvitsevat tukea hyvinvoinnin ylläpitämiseksi.

Kuilu hyvinvoivien nuorten ja erittäin huonosti voivien välillä kuitenkin kasvaa. Lapsiperheiden tulo-, terveys- ja hyvinvointierot ovat viimeisen vuosikymmenen aikana jyrkentyneet. Lapsiperheköyhyys, työelämän kiire ja paineisuus, päihteet, yksinäisyys sekä sosiaali- ja terveystalveluiden toimimattomuus estävät YK:n määrittelemien lasten oikeuksien täysimääräistä toteutumista Suomessa. Merkittävä osa suomalaislapsista, nuorista ja perheistä voi huonosti ja kärsii kasautuvista ongelmista.

Yhä nuoremmille kasautuu runsaasti heidän kasvuaan haittaavia häiriötekijöitä. Eriarvoistumiskehitys ja lapsiperheköyhyys ovat syventyneet edellisillä hallituskausilla. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) arvion mukaan 471 000 suomalaista elää tilanteessa, jossa heidän tulonsa eivät riitä arjen perustarpeisiin. Erityisen vakavia seurauksia köyhyydestä on lapsille ja nuorille. Köyhyys lisää ulkopuolisuuden riskiä merkittävästi, mm. rajaamalla pois mahdollisuuksia, kuormittamalla perheen aikuisia, aiheuttamalla häpeää itsestä ja omasta perheestä. Köyhyys kuormittaa lasta, muokkaa lapsen identiteettiä ja murentaa hänen luottamustaan elämään sekä omiin mahdollisuuksiinsa. Se myös konkreettisesti sulkee pois vaihtoehtoja, joita hyvätuloisten lapsilla on (esim. harrastukset, toisen asteen oppilaitosten maksut ym).

Köyhyyden tiedetään tuottavan ns. toksista stressiä jo sikiölle. Se vaikuttaa hänen aivojensa kehitykseen pysyvästi. Köyhyyden kuormittamisessa perheissä on keskimääräistä enemmän mm. masennusta ja muita mielenterveyden ongelmia sekä vanhemmilla että lapsilla.

Lapsiköyhyys on lähes kolminkertaista verrattuna 20 vuoden takaiseen ja se periytyy vahvasti. Köyhyysriski on suurin monikulttuurisissa, monilapsisissa ja yhden huoltajan perheissä. Köyhyys vaikuttaa lapsen ja nuoren elämään monin tavoin heikentäen hänen terveyttään ja syrjäyttäen häntä harrastusmahdollisuuksista ja sosiaalisesta elämästä. Köyhyys on usein osa kokonaisuutta, joka on muodostunut kierteen. Vanhempien päihdeongelmat, työttömyys, mielenterveysongelmat ja perheväkivalta lisäävät lasten huono-osaisuutta ja syrjäytymisen riskiä.

Nuorten hyvinvoinnissa on suuria eroja sekä sukupuolten välillä että lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien välillä. Fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa tai sillä uhkailua koetaan enemmän ammatillisissa oppilaitoksissa. Kiusaaminen erityisesti ver-

kossa on suuresti lisääntynyt, jääden valtaosin aikuisten ulottumattomiin. Alle 15-vuotiaiden pahoinpitelyrikokset ovat lisääntyneet. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten ja nuorisopsykiatrian asiakkaiden määrä on jatkuvassa nousussa. Kannabiksen käyttö lisääntyy edelleen. Radikalisoitumisen ilmiöt, viharikokset ja vahingollinen jengikäyttäytyminen ovat niin ikään kasvusuunnassa.

Moniin ilmiöihin on haastavaa löytää puuttumisen keinoja. Nettiriippuvaisten nuorten tavoittaminen erityisnuorisotyön keinoin on koettu haasteelliseksi, mutta välttämättömäksi ilmiön jatkuvan laajenemisen takia. Muita esimerkkejä uudenaikaisista häiriöistä ovat mm. nettisyrjäytyminen sekä sosiaalisten taitojen puuttuminen, mitkä johtavat nuoren elämänpiirin kaventumiseen. On tarpeen kehittää varhaisen puuttumisen keinoja. Tämä merkitsee työntekijöiden verkostoitumisen ja säännöllisen jatkokouluttamisen välttämättömyyttä.

Lasten ja nuorten yksinäisyys ja ulkopuolelle jääminen

Joka viides suomalainen lapsi ja nuori kertoo olevansa yksinäinen. Heistä kymmenen prosenttia kokee olleensa yksinäisiä pitkään, yli vuoden ajan. Yksinäinen lapsi ja nuori kaipaa ystävää, joka pitäisi juuri häntä tärkeänä – ja kärsii tiedosta, ettei sellaista ihmistä ole. Yksinäisyys merkitsee lapselle ja nuorelle epäonnistumisen kokemusta ja häpeää siitä, että kukaan ei halua olla hänen kanssaan.

Sosiaalisen median aikakausi mahdollistaa paitsi uudenlaisia yhteydenpitoa, myös uudenlaisen, totaalisen ulkopuolelle jäämisen. Kaveriporukassa voi tapahtua varsin sattumaltakin klikkiytymistä, jonka ulkopuolelle lapsi tai nuori jää riippumatta luonteestaan, sosiaalisista taidoistaan tai ulkonäöstään.

Yksinäisyys koskettaa myös kokonaisia perheitä ja voi periytyä myös vanhemmalta lapselle. Kasvuympäristö, sosiaalinen arkuus tai vanhempien sosiaalisten taitojen puuttuminen vaikuttavat siihen, kuinka lapsi oppii toimimaan vuorovaikutustilanteissa vertaisryhmissä. Lapsen kokemus yksinäisyys on hänelle kehitysriski, joka voi alkaa jo päiväkotikäisenä, jatkua koulussa ja edelleen vahvistua rippikoulussa ja muissa sosiaalisissa tilanteissa. Kokonaan ulkopuolelle jätetyn nuoren kustannukset yhteiskunnalle ovat yli miljoona euroa. Inhimillinen kustannus on mittaamaton.

Yksinäisyys ja ulkopuolelle jääminen voi vaikuttaa ratkaisevalla tavalla lapsen ja nuoren käsitykseen itsestään. Kun yksinäisyys pitkittyy, voi lapsi tai nuori alkaa ajatella yksinäisyyden synnä olevan hänen oma kelpaamattomuutensa ja huonomuutensa ja tilanteen olevan siksi ratkaisematon ja pysyvä. Turvattomissa oloissa kasvavalle lapselle ja nuorelle kaverisuhteet voivat muodostaa suojan, jonka avulla selvitä perheen haasteista. Alakouluikässä vertaisryhmä tarjoaa tärkeän samaistumiskohteen. Nuoren itsenäistyessä kaverien merkitys nousee yhä tärkeämmäksi. Ryhmään kuuluttaessa opitaan sosiaalisia taitoja ja empatiaa, joita tarvitaan myös työelämässä.

Nuorten mukaan juuri yksinäisyys on suurin syy ulkopuolelle jäämiseen, kansakielellä syrjäytymiseen. Syrjäytyneeksi määritellään nuori, jolla on vain perusasteen koulutus ja joka ei ole työssä, opiskelemissa tai hoitovapaalla. Tilastokeskuksen tutkimusten mukaan syrjäytymisriskiin vaikuttavat erityisesti perhetausta, ulkomaalaisuus ja vanhempien koulutustaso, huostassa oleminen ja asunnottomuus. Vuonna 2020 Me-säätiön laskurin mukaan koulu- ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria on noin 66 000.

Ulkopuoliseksi joutumisen riski kasvaa erityisen haavoittuvissa olosuhteissa ja elämänsä kaaren nivelvaiheissa. Kun maassamme on vuosittain n. 18 000 kodin ulkopuolelle sijoitettua alaikäistä ja mielenterveyspalveluiden piirissä on yli 80 000 lasta ja nuorta, kyse ei ole marginaalisesta ilmiöstä. Ulkopuolisuus, yksinäisyys ja syrjäytyminen ovat lapselle ja nuorelle suurimpia selviytymisen riskejä, jotka puolestaan kasvattavat muita riskejä.

Ulkopuolisuuden ehkäisyn keskiössä on etsiä yksinäisiä ja syrjäytymisvaarassa olevia lapsia, nuoria ja perheitä – ja puuttua heidän tilanteeseensa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Seurakunta tarjoaa lapselle ja nuorelle aikuisen läsnäoloa, pysyvyyttä, kuulluksi tuleamista. Se voi myös tarjota lapsille ja nuorille kohtaamisia toisten samanikäisten kanssa. Ulkopuolelle jäämiseen voi puuttua myös aktiivisesti tekemällä työtä kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen eteen ja vahvistamalla eri tavoin haastavissa elämäntilanteissa elävien lasten ja nuorten kokemusta omasta osallisuudestaan.

Maahanmuuton ja monikulttuurisuuden haasteet ja mahdollisuudet

Maahan muuttaminen eri kulttuureista ja etnisistä taustoista, monikulttuurisuus ja -uskontoisuus lisääntyvät nopeasti maassamme. Maahanmuuttajaperheiden lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen on haaste ja mahdollisuus myös seurakunnissa. Maahanmuuttajaperheet ovat erityisessä riskissä jäädä ulkopuoliseksi. Lasten ja nuorten elämä on usein varsin haastavaa – lapsi saattaa esimerkiksi joutua jatkuvasti toimimaan tulkkinä vanhemmilleen. Osa joutuu kohtaamaan arjessaan rasistista ja muukalaisvihamielistä kohtelua, mikä herättää pelkoa ja ahdistusta.

Seurakuntien työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi voi olla rakentamassa siltaa kantäväestön ja maahan muuttaneiden välillä, auttamassa kotoutumisprosesseissa ja selvittelemässä ristiriitoja ja väärinkäsityksiä. Suvaitsevaisuuden ja positiivisen vuorovaikutuksen lisääminen erilaisten etnisten ja monikulttuuristen nuorisoryhmien välillä on haaste, johon kannattaa tarttua. On tarpeellista ja hyödyllistä kutsua ja kouluttaa erityisnuorisotyön työntekijöiksi ja vapaaehtoisiksi nuoria aikuisia erilaisista kulttuuritaustoista.

Tarvitaan yhteistyötaitoja ja dialogia, jotta ymmärrys toisia kulttuureita ja Suomessa elävien erikulttuuristen nuorten näkemyksiä, kokemuksia ja elämäntilanteita kohtaan lisääntyisi, integroituminen helpottuisi ja rauhanomainen yhteinen elämä mahdollistuisi.

Vahvan identiteetin rakentumiseen tarvitaan aina myös omien juurien tuntemusta ja niiden arvostamista. Katsomusdialogitaidot ovat monin paikoin jo varsin välttämätön osa kirkon työntekijän osaamista.

Maahanmuuttoon liittyvät kysymykset edellyttävät tavoitteellista ja järkevää yhteistyötä kasvatus-, diakonia- ja perhetyön, eri viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. On tarpeen etsiä ja resursoida keinoja ehkäistä radikalisoitumista ja vahingollisten jengiytymisilmiöiden syntymistä ja laajenemista. Kaikenlaisten ja -taustaisten perheiden rikollisuuteen, päihteiden käyttöön ja niiden riskitekijöihin on tarpeen puuttua määrätietoisesti. Kaikista maista ja kaikenlaisista perheistä kotoisin olevat lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisia ihmisiä osaksi yhteisöjään ylläpitämään turvallisuutta ja käyttäytymisen rajoja.

Samaan aikaan on huomattava, ettei kaikkia eri kulttuuritaustaisia pidä kohdella maahanmuuttajina. Monikulttuurisuus on eri asia kuin maahanmuutto. Haasteet ja mahdollisuudet ovat erilaisia ensimmäisen polven maahanmuuttajilla kuin niillä suomalaisesta pääkulttuurista poikkeavaa kulttuuria edustavilla nuorilla, joiden perheet tai suvut ovat asuneet Suomessa monen sukupolven ajan - tai lähes aina (mm. romanit). Seurakunnalla, joka jo olemuksensa perusteella ottaa lämpimästi ja tasavertaisena vastaan kaikki erottelematta kreikkalaisiin ja roomalaisiin, on mahdollisuus ehkäistä kulttuurieroista tai maahanmuutosta juontuvaa syrjäytymistä ja yksinäisyyttä.

Aaltoileva nuorisokulttuuri

Nuorisokulttuuri on arvokas osa nuoren elämää ja kasvua. Nuorisokulttuurin avulla nuori voi etsiä ja rakentaa omaa identiteettiään ja löytää väyliä luovuudelleen. Nuoria kannattaa tukea näitä myönteisiä vaikutuksia kohti: nuori voidaan esimerkiksi ohjata häntä kiinnostavan ja kehittävän toiminnan tai harrastuksen pariin. Nuorisokulttuurisia ilmiötä saattaa kuitenkin seurata myös lieveilmiöitä. Näitä ovat pahimmillaan vahingollinen jengiytyminen, huumeiden ja muiden päihteiden käyttö tai rasistinen, väkivaltainen ja rikollinen ja rajaton käyttäytyminen. Nämä vahingolliset ilmiöt ovat suuri ja kasvava haaste.

Nuorten alakulttuureille on tyypillistä niiden aaltomaisuus. Esimerkiksi nuorten suhde päihteisiin vaihtelee. Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan nuorten humalahakuinen juominen on vähentynyt viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana. Noin joka neljäs ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleva nuori kertoi kuitenkin juovansa tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa. Poikien humalahakuinen juominen oli yleisempää kuin tyttöjen kaikilla tarkastelluilla luokka-asteilla.

Vuonna 2020 nuorisotyön asiantuntijat kertovat kannabiksen käytön olevan selkeässä nousussa. Päihdepsykoosit ovat lisääntyneet. Osa nuorista polttaa niin paljon kannabista, että kognitiivinen toimintakyky heikkenee rajusti. Kehitykseen vaikuttaa se, että

kannabis on suhteellisen halpaa verrattuna tupakkaan tai alkoholiin, sen saatavuus on helppoa ja myös julkinen keskustelu on myönteisesti sävyttyynyttä. Nuoret käyttävät sitä itselääkintään ja ahdistuksen taittamiseen, mutta eivät aina itse tunnista taustaa. Sosiaalisen median välittämä kuva ei aina vastaa todellisuutta: nuorten yksinäisyys on laajaa. Mielenterveysongelmat ja itsetuhoisuus ovat ilmiöinä yleistyneet.

Etenkin erityisnuorisotyön erityistehtävässä pyritään reagoimaan nuorten elämässä esiintyvien ilmiöiden haitallisiin vaikutuksiin. Samalla saadaan välitettyä tietoa uusista aalloista sekä seurakunnan että eri toimijatahojen työntekijäverkostoihin. Erityisnuorisotyön osaamisaluetta onkin ilmiöiden syy-seuraus-yhteyksien ymmärtäminen ja niiden taustojen ja vaikutusten analysoiminen.

Vanhemmuuden ja perheiden haasteet

Aikakautemme vanhemmuus on paremmalla tolalla kuin koskaan ennen. Valtaosa vanhemmista hoitaa tehtävänsä vanhempana varsin sitoutuneesti ja tietoisesti hyvään vanhemmuuteen pyrkien. Hyvinvointikuilu valitettavasti koskettaa syvästi perheitä juuri vanhemmuuden kautta. Osaan perheistä kasautuu muita enemmän riskitekijöitä ja kuormitusta. Huono-osaisuus – esimerkiksi lapsiperheköyhyys, työttömyys, riippuvuudet ja mielenterveysongelmat ovat hyvin usein ylisukupolvisesti periytyviä. Traumaattisesta taustasta on vaikeampaa ponnistaa hyvään vanhemmuuteen.

Kansallisen kouluterveyskyselyn 2019 mukaan noin joka kuudes perusopetuksen 4. ja 5. luokkaa käyvistä lapsista ja useampi kuin joka neljäs 8. ja 9. luokkaa ja lukiota käyvistä nuorista ilmoitti kokeneensa viimeksi kuluneen vuoden aikana vähintään kerran vanhempansa tai muun huolta pitävän aikuisen taholta henkistä väkivaltaa, eli kieltäytymistä puhumaan, loukkaamista, nöyryyttämistä, hylkäämisellä uhkaamista, esineiden lyömistä, lukitsemista johonkin tai väkivallalla uhkaamista. Parisuhteessaan uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutui rikosuhritutkimuksen (2017) mukaan 15–74-vuotiaista miehistä 2,5 prosenttia ja naisista 4,8 prosenttia. Muun läheisen tekemää väkivaltaa ja uhkailua koki miehistä 5,5 prosenttia ja naisista 4,7 prosenttia.

Myös perheessä käytetty väkivalta – niin henkinen, emotionaalinen kuin fyysinenkin – on hyvin usein ylisukupolvista. Suomessa on paljon myös ns. välttelevää kiintymyskäyttäytymistä, missä läheisyyden ja välittämisen ilmaiseminen koetaan vaikeaksi. Aikamme lapsista moni kokee emotionaalista hylkäämistä – kiireelle ja suorituskeskeisyydelle uhratuksi tulemistä. Puhutaan myös puhelimelle uhratuista lapsista. Aika näyttää, millaisia aikuisia kasvaa kännykkäriippuvaisten vanhempien lapsista.

Toisaalta vanhemmuuteen koetaan tulevan liikaa ohjeita ja paineita. Moni vanhempi kokee syvää epävarmuutta oman vanhemmuutensa laadusta. Usein vanhemmuuden tueksi riittääkin tavallinen arjen jakaminen, sen huomaaminen, että kaikkien perheiden elämässä on kaikenlaista haastetta, ja viesti: sinä riität.

Työssä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi on tarpeen kehittää sekä kotiin ulottuvaa tukea ja apua että yhteisöllisyyttä, matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja. Pienikin muutos voi olla perheen kannalta tärkeä. Voidaanko esimerkiksi leipäjonoille osoittaa perheille paikka seurakuntien sisätiloissa, missä lapset voisivat samalla leikkiä? Voidaanko seurakunnassa järjestää yhteisiä ruokailuhetkiä? Vanhemmuuden tukea voivat olla myös erilaiset vertaisryhmät, missä pohditaan esimerkiksi elämäntilannetta tai tunne- ja sosiaalisia taitoja. Vanhempien mentalisointikykyä on tärkeää vahvistaa silloin, kun sitä tuntuu puuttuvan – niin pienten kuin isompien lasten ja teinienkin vanhemmuudessa. Työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi onkin joskus kerrostunutta – samalla nuorisotyötä ja vanhemmuustyötä.

Myös vanhempien parisuhteen tukeminen ja apu sen kriiseissä helpottaa myös lapsen ja nuoren tilannetta. Tutkimusten mukaan lapsi ja nuori hyötyy loppuelämänsä ajan lapsuusajan turvallisesta, riittävän pitkäkestoisesta ja riittävän hyvästä vanhempien parisuhteesta. Tätä kautta hän voi kokea perheen sisäistä turvallisuutta ja riittävän hyvää vanhemmuutta. Jos vanhemmat eroavat, heidän tehtävänä on riittävän turvallisuuden ja vanhemmuuden ylläpito. Vanhemmat voivat saada keskusteluapua pari- ja perhesuhteiden vaikeuksiin kirkon perheneuvonnasta. Perheneuvoja voi myös konsultoida silloin, kun lapsen tai nuoren vaikeudet tuntuvat liittyvän perhesuhteisiin.

Seurakunnat voivat olla yhä isompi osa ratkaisua perheiden ulkopuolisuuskehityksen katkaisemisessa. Tämä haastaa meitä kehittämään kaikkea työtämme seurakunnissa ”ulkopuolisuuden ehkäisyn silmälasien” lävitse.

Entä jos...

- näemme tarvitsevuuden tavallisena osana ihmisenä olemista?
Ei ole erikseen auttajia ja autettavia, vaan ihmisiä eri elämäntilanteissa.
- asetumme aina ensin aktiivisen kuulijan paikalle ilman oletuksia tai tietoa siitä, mitä ulkopuolisuus tai sen uhka tässä kohtaamisessa tarkoittaa?
- otamme lapsen, nuoren ja perheen hyvinvoinnin aidosti keskeiseksi tavoitteeksi?
- panostamme matalan kynnyksen palvelujen kehittämiseen ja saatavuuteen?
- etsimme keinoja ja toimintatapoja paikallisverkostoissa rohkeasti yli työala- ja organisaatiorajojen?
- teemme konkreettisia arvovalintoja sekä paikallisesti että kokonaiskirkkona?
- puhumme kirkkona vahvasti ja äänekkäästi ulkopuolisuuden ja köyhyyden uhkaamien ihmisten ja perheiden puolesta?
- mietimme sanoituksiamme ja rakenteitamme välttämällä leimaamista ja eriarvoisuuden kokemusta ja näin lisäämme saavutettavuutta ja ehkäisemme ulkopuolisuuden kokemusta?
- vahvistamme seurakunnissa yhteisöllisyyttä ja tuemme ystävyyksien syntymisiä?

Nuorille töitä

Jo pidemmän aikaa oli Helsingin seurakuntien erityisnuorisotyössä eli tuttavallisemmin Snellussa mietitty sitä, miten nuorten työllistymistä voitaisiin tukea paremmin. Etenkin vankilasta vapautuvien asiakkaiden oli vaikeaa päästä kiinni työelämään, mikä vaikeutti entisestään arjen rakentamista vapauden koittaessa. Kahden Snellun työntekijän päästyä palvelumuotoilukoulutukseen, alkoi kuitenkin hahmottua malli nuorten työllistämisen tukemiseksi. Sinnikkään kehitystyön päätteeksi vuoden 2018 alussa avautuikin Waste&Feast Snellu Café. Snellu Cafessa työskentelevät kokki ja erityisnuorisotyön-ohjaaja, joiden tehtävänä on tukea ja ohjata sinne työllistettyjä nuoria niin työssä kuin muussakin elämässä.

Snellu Café on kaikille avoin lounasravintola, jossa on joka arkipäivä tarjolla lounas sekä kahvilatuotteita. Nuoret ovat mukana sekä ruoan valmistuksessa, että asiakaspalvelussa ja salityössä. Nuoria on työllistettynä kerralla neljästä kahdeksaan, vaihtelevin viikkotuntimäärin. Pääasialliset polut työllistymiselle ovat koevapaus, yhdyskuntapalvelu tai Stadin ammatitiopiston työpajatoiminnan kanssa tehtävä yhteistyö. Helsingin seurakunnilla on myös työllistämistoimintaan liittyvää hankeosaamista sekä kokemusta työllistämisestä eri paikoissa, mikä onkin ollut suurena apuna Snellu Cafen toiminnassa erilaisten sopimuspapereiden ja kelalomakkeiden viidakossa.

Reilun kahden vuoden aikana toiminnassa on ehtinyt olla mukana useita kymmeniä nuoria ja heiltä saadun palautteen perusteella työllistyminen on tuonut merkityksellisyyden kokemuksia elämään. Snellu Cafessa etsitäänkin jatkuvasti parhaita malleja siihen, että työllistämiskakson jälkeenkin nuoren elämälle löytyisi mielekäs suunta ja tarvittava tuki. Koko työllistämiskakson ajan nuoren kanssa tehdään omaan elämään ja sen hallintaan liittyvää työskentelyä ja itsearviointia, jotta oma polku löytyisi jokaiselle nuorelle eikä kukaan heistä tulisi syrjäytetyksi yhteiskunnasta.

3. ARVOT JA TOIMINTAPERIAATTEET

Arvoina kunnioitus, välittäminen ja toivon ylläpitäminen

Ulkopuolisuuden ehkäisy tähtää siihen, että ketään ei jätetä eikä kukaan putoa turva-verkkojen ulkopuolelle. Jokainen lapsi, nuori ja hänen perheensä tulee nähdä, kuulla ja rakastetuksi.

Lapsen, nuoren ja aikuisen kunnioittaminen merkitsee hänen henkilökohtaisen turvallisuutensa ja itsemääräämisoikeutensa kunnioittamista ja varjelemista niin fyysisellä, seksuaalisella, henkisellä, emotionaalisella kuin hengelliselläkin tasolla. Lapsella ja nuorella on oikeus rajoihinsa ja samaan aikaan oikeus aikuisen läsnäoloon ja tukeen. Lapset ja nuoret, joita ulkopuolisuuden ehkäisytyön piirissä kohdataan, ovat toisinaan erityisen haavoittuvassa asemassa ja kovia kokeneita. Seurakunnan työntekijöiden ja vapaaehtoisten turvallisuus ja luotettavuus on äärimmäisen tärkeä asia.

Kirkon ulkopuolisuuden ehkäisy toimii noudattaen Turvallisen seurakunnan periaatteita. Turvallisuuden ihanne merkitsee työntekijälle tietoisuutta vallasta ja vastuusta. Se merkitsee manipulaation ja väärinkäytösten riskien tunnistamista ja tietoista panostamista niiden poistamiseen: valmiutta tarvittaessa muuttaa omia toimintatapojaan ja puuttua väärään toimintaan. Juuri tämä tekee työstä erityisen vaativaa. Turvallinen yhteisö on ihmisten joukko, josta lapsi tai nuori saa olla osa luottaen siihen, että häntä kunnioitetaan, rakastetaan ja suojellaan juuri sellaisena kuin hän on. Ominaisuuksiaan, elämäntilannettaan, seksuaalista suuntautumistaan, asemaansa tai ulkonäköään ei tarvitse piilottaa. Saa olla turvassa.

Turvallisuuteen sitoutuessaan kirkon ulkopuolisuuden ehkäisy sitoutuu myös sukupuolensensitiiviseen työotteeseen eli kunkin lapsen, nuoren ja perheen yksilölliseen kunnioittamiseen ja puhetapaan, joka ei jätä ketään ulkopuolelle. Turvallisuus edellyttää etenkin työntekijöiltä riittävää ymmärrystä ihmisyyden, sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta ja sukupuolensensitiivisyydestä. On tärkeää tietoisesti huomioida se, että nuoret, heidän perheensä ja heidän todellisuutensa todella ovat monenlaisia: jos jotain oletetaan, kannattaa olettaa moninaisuutta. Pienillä merkeillä, kuten ihmisten ja perheiden moninaisuutta ilmentävillä kuvavalinnoilla nettisivuilla ja esitteissä, voidaan vähentää vähemmistöstressiä ja vahvistaa psykologista turvallisuutta. Sanat ja sanavalinnat voivat sulkea ihmisiä ulkopuolelle huomaamatta ja ilman erityistä tarkoitusta. Seurakuntien työssä onkin tarpeen erikseen pohtia, mitä käsitteitä käytetään eri toiminnoista sisäisesti ammattilaisten kesken ja mitä sanoja valitaan viestinnässä ja esimerkiksi kutsuttaessa seurakuntalaisia erilaisiin tilaisuuksiin.

Sosiaaliseen turvallisuuteen liittyy erityisesti kysymys kiusaamisesta, eritasoisesta väkivallasta, ostrakismista ja syrjinnästä. Usein se on varsin piilotettua ja sinänsä taitavaa –

aina kiusaajat eivät edes tiedosta kiusaavansa. Onkin tarpeen aktiivisesti kehittää tapoja, joilla erilaisia kiusaamisen ja syrjinnän muotoja voidaan ehkäistä ja niihin puuttua.

Kunnioitus sisältää vakaumuksen kunnioittamisen. Viestinä on kaikissa tapauksissa: ”Sinä kelpaat”. Jokainen ihminen otetaan vakavasti ja vastaan hänen elämäntilanteestaan huolimatta ja riippumatta siitä, miten hän voi tai käyttäytyy. Häntä arvostetaan sellaisenaan eikä häntä hylätä hänen sanojensa tai tekojensa perusteella.

Kunnioittaminen merkitsee niin ikään vaitiolosäännöksiensä sekä lastensuojelulain noudattamista. Alaikäisen kohdalla kunnioittaminen voi tarkoittaa myös avun hakemista perheelle, yhteistyössä perheen kanssa tai joskus myös vastoin tämän tahtoa.

Toinen ulkopuolisuuden ehkäisyn perustava arvo on lapsesta, nuoresta ja koko perheestä välittäminen. Tämä tarkoittaa käytännössä hyvin usein kohtaamista: silmiin katsomista, vierelle pysähtymistä, kuuntelemista. Todesta ottamista. Välittäminen merkitsee myötuntoa ja empatiaa, pysyvyyttä – ja tarvittaessa myös käytännön toimia tilanteen helpottamiseksi. Välittäminen edellyttää sitoutumista ja kykyä arvioida lapsen ja nuoren etua.

Pyrkimyksenä on, että lapsi, nuori ja perhe kohdataan tasa-arvoisena ja aidosti kaikissa tilanteissa. Työntekijällä on aikaa ja aitoa kiinnostusta lapsen, nuoren ja vanhemman kuulemiseen sekä kykyä lähteä toimimaan yhteistyössä hänen kanssaan. Hän on turvallinen aikuinen, joka pyrkii rehellisyyteen ja aitoon palautteeseen. Lasta, nuorta ja koko perhettä rohkaistaan löytämään omat myönteiset voimavaransa, kuitenkin unohtamatta rajojen asettamista ja niiden ilmaisemisen tärkeyttä.

Kolmas keskeinen arvo on toivon ylläpitäminen. Turvattomissa tai epävakaisissa oloissa kasvavalla tai huonosti voivalla lapsella ja nuorella on oikeus tulevaisuuden näkymiin, omiin tavoitteisiin ja unelmiin. Työssä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi tietoisesti valetaan lapsen ja nuoreen uskoa ja toivoa suhteessa tulevaisuuteen. Häntä kannustetaan tavoittelevaan itsellensä tärkeitä asioita, löytämään voimavaroja ja olemaan luovuttamatta. Jokaiselle kuuluu Jumalan lapsena tulevaisuus ja toivo hänen lähtökohdistaan riippumatta. Seurakunnan työntekijä voi olla lapsen ja nuoren elämänsä kannalta ratkaiseva aikuiskontakti, joka ei hylkää vaan tukee elämässä eteenpäin. Samaan aikaan vanhemmilla on oikeus saada tukea omaan tilanteeseensa ja perheen tilanteen parantamiseen.

Toivoa voidaan vahvistaa myös panostamalla lapsen ja nuoren osallisuuden kokemukseen. Osallisuudessa on kyse siitä, miten lapsi ja nuori voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Kyse on yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä, jonka kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. Osallisuus on sekä toimimista ja vaikuttamista että olemista ja joukkoon kuulumista. Erityisen tärkeää osallisuutta on yhteenkuuluvuuden kokemus: minulle on tilaa,

täällä olen tärkeä. Voin emotionaalisesti kokea kuuluvani joukkoon tai yhteisöön. Osallisuutta ja lapsen, nuoren tai vanhemman oman toimijuuden vahvistamista on esimerkiksi hänen ottamisensa mukaan miettimään ja suunnittelemaan tulevaa, hänen osaamisensa tukeminen ja vahvistaminen (esimerkiksi kannustamalla sekä tietoja ja taitoja kartuttamalla) sekä sopivan kokoisen vastuun antaminen.

Työntekijöiden tulee aktiivisesti miettiä, mitä kaikkea lasten, nuorten ja perheiden osallisuus sekä yhteiskunnassa että seurakunnassa tarkoittaa – ja mitä se tarkoittaa erityisesti ulkopuolisuuden ehkäisyn näkökulmasta. Millaiset ovat lapsen ja nuoren elämäntilanteen, perheen ja kasvuvaiheen huomioivat ehdot osallisuudelle? Miten kullekin lapselle ja nuorelle annetaan sopivasti vastuuta ja kuitenkin tilaa olla rauhassa omana itsenään tai osana ryhmää? Mikä kaikki seurakunnan käytännöissä mahdollisesti estää lasten, nuorten tai perheiden osallisuuden toteutumista?

Osallisuus on paljon muutakin kuin näkyvää aktiivista toimijuutta ja konkreettisia tehtäviä. Ensisijaisesti osallisuus on kokemusta siitä, että saa itse määrittää oman roolinsa, toiveensa ja tarpeensa. Saa itse suunnitella ja arvioida: ”Mitä minun kannattaa ja mitä haluan valita: mikä on minulle tärkeää? Mistä minä tulen ja mihin suuntaan haluan mennä?” Lapsia, nuoria ja vanhempia on hyvä kannustaa pohtimaan omia toiveitaan ja tarpeitaan ja ilmaisemaan niitä. Toisaalta on oikeus myös osallistua ja olla mukana ilman omia erityisiä tavoitteita. Osallisuus on paitsi tekemistä myös olemista ja vastaanottamista: kelpaamista sellaisenaan.

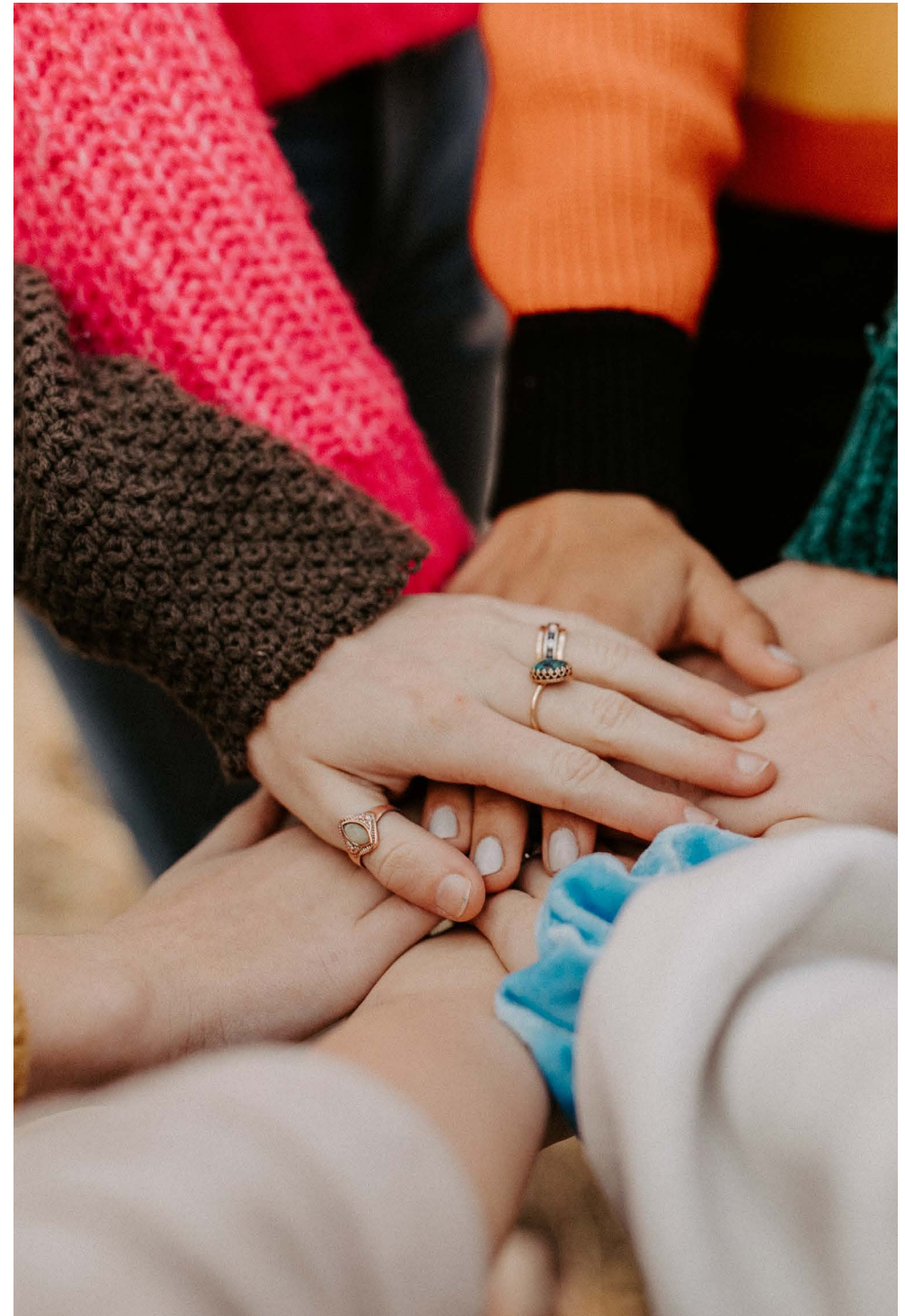
Rakennetaan luottamusta, pitkäjänteisyyttä ja yhteistä työtä

Kirkon ulkopuolisuuden ehkäisyn arvoja suhteessa perheisiin ja yhteistyökumppaneihin ovat luottamus, pitkäjänteisyys ja kyky nähdä työ yhteisenä.

Toiminnan edellytyksenä on

- turvallinen ja luotettava kontakti lapseen, nuoreen ja perheeseen
- ammatillisesti laadukas ihmissuhdetyön tietotaito
- kyky yhteistyöhön yhteiskunnan eri tuki- ja palvelujärjestelmien sekä vapaaehtoistoimijoiden kanssa.

Seurakunnan tulee rakentaa kestävä, pitkäjänteistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Tämä perustuu ammatillisuuteen, luotettavuuteen ja yhteisiin pyrkimyksiin. Tavoitteellisessa yhteistyössä pystytään parhaiten kokonaisvaltaiseen ja pitkäjänteiseen lasten ja nuorten tukemiseen, auttamiseen ja kasvatustyöhön. Ulkopuolisuuden ehkäisyyn tähtäävässä työssä noudatetaan kirkon kasvatustyön periaatteita sekä lakisääteisen lastensuojelu- ja sosiaalityön ja muiden lakien tuomia velvoitteita. Kaikissa toimintaperiaatteissa lähtökohtana on lapsen ja nuoren edun vaaliminen ja esillä pitäminen.

Verkostomainen työote ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa on elinehto sille, että voimavarat kohdentuvat harkitusti sinne, missä niitä eniten tarvitaan. Moniammatilliset työryhmät voivat olla jäsenilleen erinomainen voimavara ja resurssi, joka tukee ammatillisuutta, lisää yhteistä näkyä ja auttaa oman työn suuntaamisessa. Voimavarojen ja resurssien yhdistäminen esimerkiksi ennalta ehkäisevään työhön liittyen auttaa mm. tiedon, kulujen ja henkilöresurssien jakamisessa. Yhteistyön paikallisessa rakentamisessa kannattaa olla aktiivinen, sillä kontaktien puuttuessa kirkko ja seurakunta on vaarassa jäädä yhteistyön ulkopuolelle. Kannattaa järjestää kokouksia toimijoiden kesken ja kirjoittaa ylös yhteiset arvot ja tavoitteet, keskustellen millaisia resursseja on kenelläkin, mitä konkreettista, mitä taloudellista ja mitä sosiaalista tukea kukin voi antaa ja minkä alueen kukakin hoitaa. Vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus ja siihen liittyvät lait ja säädökset tuovat yhteistyölle omat haasteensa. Vaatii luottamusta, että yhteistyö ei kaadu näihin säädöksiin. Kirkko voi toimia esimerkiksi oppilaitoksissa ja kouluyhteistyössä ns. Neljän korin mallin mukaisesti.

Lasten ja nuorten tavoittaminen ei ole aina helppoa. THL:n teettämien kouluterveyskyselyjen mukaan lapset ja nuoret eivät tiedä mitä työtä auttajat tekevät, eivätkä välttämättä luota heihin. Lapsen ja nuoret kokevat, etteivät he tule kohdatuksi ja ettei heitä uskota. Lapset ja nuoret eivät myöskään tunne oikeuksiaan ja kokevat, että ammatillisilla ei ole aikaa. Silloin, kun työntekijät vaihtuvat usein, luottamusta ei synny. Peräti 70 % nuorista kertoo kyselyissä, ettei koulukiusaamiseen puututa lainkaan tai riittävästi. Nämä nuorten kokemukset on tärkeää kuulla ja ottaa vakavasti myös seurakunnissa. Lasten ja nuorten luottamuksen voittaminen vie aikaa, edellyttää pysyvyyttä ja kärsivällisyyttä. Sellainen työ ei välttämättä vaikuta tehokkaalta, mutta voi olla inhimillisesti katsoen ratkaisevan merkityksellistä. Samalla se voi merkitä myös kustannussäästöjä.

Seurakunnissa on tärkeää kiinnittää huomiota ennalta ehkäisevän ja korjaavan työn työnjakoon ja resurssointiin, ja aktiivisesti arvioida ja kehittää toimintaansa erityistä tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden parissa. Seurakunta voi esimerkiksi kirjoittaa ulkopuolisuuden ehkäisyn näkökulman sisään toiminta- ja taloussuunnitelmaansa ja vuosittain huolellisesti arvioida sen toteutumista ja kehittämistarpeita. Jos halutaan korostaa lähimmäisen rakkautta ja tukea erityisesti heikoimmassa asemassa olevia, on sen hyvä näkyä myös strategisissa painopisteissä ja tehtävien hoitamiseen suunnatuissa resursseissa. Haavoittuvassa asemassa olevien puolesta työskennellessä evankeliumin kirkkain ydin armosta, rakastavasta ja armahtavasta Jumalasta ei katoa.

Diakonia ja kristillinen kasvatus ovat seurakunnan työntekijöiden ja seurakuntalaisten yhteistä aluetta. Seurakunnan yhteinen työ edellyttää yhteistä työnäkyä ja luottamusta. Se edellyttää kokonaisuuksien huomioon ottamista, yhteistyötä ja kumppanuutta.

Erityisnuorisotyö on tukea tarvitseville erityisesti kohdennettua palvelua ja kasvatustyötä. Erityisnuorisotyön asiantuntemusta ja työotetta on syytä hyödyntää myös muussa

varhaiskasvatus-, varhaisnuoriso- ja perhe- ja nuorisotyössä, joiden toiminnassa on ennistä enemmän erityisnuorisotyön toimintamalleista hyötyviä lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Perusedellytyksenä on toimiva yhteistyö sekä turvallinen ja luotettava kontakti lapseen, nuoreen ja perheeseen.

Ulkopuolisuuden ehkäisy on asenne ja diakoninen työote, joka on jokaisen kirkon työntekijän ja myös seurakuntalaisen vastuulla. Unelmana on, että lasten ja nuorten puolesta toimitaan saumattomasti ja verkostoituneesti yhteistyössä sekä seurakunnan sisällä, että alueen muiden toimijoiden kanssa. Tämä asiakirja voikin tarjota työvälineen seurakunnan oman Polku-suunnitelman työstämiseen ulkopuolisuuden ehkäisyn näkökulmien lävitse.

Uudistumiskyvyllä vastataan tarpeisiin

Kirkko on monin tavoin ollut edelläkävijä lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisessa. Ulkopuolisuuden ehkäisytyössä painottuvat tavoitteet toimia erilaisissa yhteistyöverkostoissa sekä ihmisten todellisissa elämänpireissä ja reagoida uusiin haasteisiin mahdollisimman nopeasti.

Työssä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi on syytä ottaa rohkeasti ja ennakkoluulottomasti käyttöön uusia toimintamenetelmiä. Monet erityisnuorisotyössä kehitetyt toimintamenetelmät, joilla tuetaan nuorta hänen kasvussaan tasapainoiseen aikuisuuteen, ovat jo siirtyneet osaksi muuta varhaisnuoriso- ja nuorisotyötä. Yhä vaativampi haaste kaikelle kirkon kasvatustyölle on kysymys, miten nuorten kristillistä identiteettiä tuetaan, vahvistetaan ja ylläpidetään. Kaikki lapset, nuoret ja aikuiset ovat Jumalan lapsia ja tervetulleita seurakunnan yhteyteen niillä tavoilla, jotka heille itsellensä sopivat.

Alati muuttuvassa elinympäristössä ihmisten riski jäädä ulkopuolelle kasvaa ja monet putoavat erilaisten palveluiden ja tuen piiristä. Ulkopuolisuuden ehkäisyn työnäkyä on jatkuva valmius kohdata uusia haasteita ja kohdentaa toimintaansa. Yhtäältä sitoudutaan pitkäjänteiseen toimintaan ja toteutetaan paikallisesti toimivia, hyväksi todettuja työtapoja. Toisaalta samaan aikaan työtä uudistetaan. Uusia toimintamalleja ja menetelmiä kehitetään ja toteutetaan tarpeisiin nopeasti reagoiden. Näin voidaan parhaiten löytää tapoja löytää ja auttaa marginaalissa olevia lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Myös erilaisia ennalta ehkäisevän työn menetelmiä tulee edelleen kehittää ja näin tukea lapsen oikeutta lapsuuteensa.

Tampereen ulkopuolisuuden ehkäisyn päivät

Saimme idean pohtia ulkopuolisuuden ehkäisyä yhdessä kaikkien Tampereen seurakunnissa lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevien kanssa. Ajattelimme, että meidän pitää pohtia sekä omaa rooliaamme ihmisten tukena, että käytännön toteutustapoja. Uudet ideat eivät myöskään olisi pahitteeksi. Halusimme myös kiinnittää yhteistä huomiota niihin asioihin, joita teemme jo nyt hyvin. Olimme yhteydessä Nuori Kirkko ry:n (nyk. Lasten ja nuorten keskuksen) kanssa ja päätimme jatkaa suunnittelua yhteistyössä. Suunnittelimme järjestön kanssa ulkopuolisuuden ehkäisyn teemapäivän, jonka aikana jaamme hyviä toimintatapoja ja oivalluksia, keskustelemme ja pohdimme moniammatillisesti yli seurakuntarajojen, unelmoimme jaideoimme uutta, opimme lisää omien alojensa huippuosaajilta, ja lopuksi viivoitamme suuntaa kohti käytännön toteutuksia.

Esitimme ideamme ja suunnitelmamme sekä työalojen johtaville viranhaltijoille sekä päälliköille. Kuulimme palautteen ja jatkoimme kehitystyötä. Teemapäivää markkinoimassa osallistimme kollegojamme päivän suunnitteluun järjestämällä äänestyksen teemoista, joista kutsuisimme vierailevia luennoitsijoita. Myös eri työalojen johtavat viranhaltijat kantoivat suuren vastuun omien tiimiensä motivoinnissa. Tarve teeman äärelle pysähtymiseen oli kuitenkin olemassa ja näkyi jokaisen arjen työssä.

Lopulta päädyimme teemapäivään, joka alkoi orientoitumalla ulkopuolisuuden ehkäisyn teemaan ja jaka-malla hyviä käytäntöjä sekä kuulemalla yhteistyökumppania koulumaailmasta. Seuraavaksi käytimme aikaa yhteiseen moniammatilliseen keskusteluun Open space-menetelmän avulla. Iltapäivällä täydensimme osaamistamme osallistujien äänestämien aiheiden mukaisesti vierailevien luennoitsijoiden avulla. Päivän päätimme kysymykseen: ”miten jatkamme tästä eteenpäin?”

Teemapäivän palautteessa näkyi sekä yhteisen keskustelun että oppimisen arvo. Työalojen kohtaamista ja pysähtymistä saman teeman äärelle arvostettiin. Konkreettiset ideat ja opit nousivat palautteessa esiin. Niitä arvostettiin luennoitsijoiden puheessa ja yhteisessä työskentelyssä. Työjärjestyksestä ja käytännön järjestelyistä oli monia erilaisia mielipiteitä. Palautekyselyyn vastanneista 100% kertoi kuitenkin saaneensa päivästä uusia ideoita, ajatuksia tai näkökulmia. Teemapäivä ajoittui maaliskuun alkuun. Huhtikuun puolessa välissä alkoi ensimmäinen uusi teemapäivässä ideoitu toiminto.

Nyt teemapäivä on toteutettu jo kahtena peräkkäisenä vuonna ja ensi vuonna se aiotaan jälleen toteuttaa. Yhdessä pohtiminen ja hyvin käytäntöjen jakaminen on tuonut lisäarvoa kaikille alueen seurakunnille.

OSAAMINEN JA TUKI

4. OSAAMINEN JA TUKI

Ulkopuolisuuden ehkäisyn osaaminen

Kirkon strategisissa linjauksissa lähdetään liikkeelle ajatuksesta, että kirkon ja seurakuntien tehtävänä on kohdata kaikkia alueellaan asuvia ihmisiä. Tämä koskee myös heitä, joilla on erilaisia ongelmia tai vaikeuksia esim. oppimisen, sosiaalisten taitojen, mielen-terveyden, päihteiden, väkivaltaisen käyttäytymisen tai elämänhallinnan alueella. Seurakuntien työntekijöiltä odotetaan tulevaisuudessa entistä enemmän osaamista tunnistaa tuen tarpeita ja soveltaa ohjauksen ja tuen muotoja. Ulkopuolisuuden ehkäisy tulee kirjoittaa osaksi työnkuvia eri työntekijöille, jotta asia ei jää ”ei kenenkään” työmaaksi.

Tärkein osaamisalue ulkopuolisuuden ehkäisyn työssä on kohtaamisen taito: kyky olla ihmisenä ihmiselle, kuunnella, jutella. Työ perustuu kohtaamisiin, mitä ei tapahdu ilman että persoonat ovat läsnä.

Verkostomainen paikallinen yhteistyö tarkoittaa sitä, että seurakunnan työntekijät tuntevat alueensa muut toimijat ja tietävät, mihin eri tilanteissa olevia ihmisiä voi ohjata avun piiriin.

Kaikkea ei tarvitse osata itse. Ulkopuolisuuden ehkäisyn ammattitaitoa onkin kyky verkostoitua, tehdä moniammatillista yhteistyötä ja konsultoida. Paikallisiin toimijoihin, esimerkiksi poliisiin ja lastensuojelun työntekijöihin, on tärkeää tutustua. Perhekeskus- ja lape-yhteistyö hyödyttää työssä ja lisää voimavaroja. Yhdessä voi järjestää esimerkiksi ammatillisia koulutuspäiviä, joiden kautta yhteinen näky paikallisesta ulkopuolisuuden ehkäisystä tai esimerkiksi tehostetusta nuorisotyöstä kriisiaikana etenee.

Osa ulkopuolisuuden ehkäisyn osaamista on kyky muistaa, pitää mielessä ja palata asiaan. Kun perheen tai nuoren tilanne jää askarruttamaan, palaa asiaan – älä ohita tai jätä asiaa kesken, vaikka kokisit epävarmuutta.

Erityisnuorisotyön erityistehtävät

Erityisnuorisotyön kenttä on laaja ja monipuolinen. Kirkon nuorisotyönohjaajan, varhaiskasvatuksen ohjaajan ja diakonian virkoihin kelpoistavissa ammattikorkeakoulututkinnoissa tulee olla riittävästi opintoja, jotka antavat osaamisen erilaisen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja tuen muotojen soveltamiseen. Tutkinnon suorittaneella tulee olla riittävä osaaminen ja taito soveltaa osaamistaan käytännön työtehtävissä.

Erityisnuorisotyö on asiantuntijatehtävä. Jotta erityisnuorisotyön asiantuntijalla olisi kyky suunnata ja jäsentää työtään, hänen on tunnettava työmuotoa sivuavaa lainsäädäntöä ja yh-

teiskunnan palvelujärjestelmiä. On myös perehdyttävä esimerkiksi päihde-, mielenterveys- ja kriminaaliryöön kysymyksiin ja väkivaltaisen käyttäytymisen syihin, erityispedagogiikkaan, perhetyöhön ja lastensuojeluun ja pysyteltävä ajan tasalla ammattiin liittyvillä osa-alueilla.

Erityisnuorisotyössä eletään alati uusien haasteiden edessä ja siksi tulee huolehtia myös työntekijöiden jatkuvasta täydennyskoulutuksesta. Täydennyskoulutuksia järjestävät Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston eri yksiköt, hiippakunnat ja kouluttavat laitokset sekä muut toimijat ja järjestöt.

Erityisnuorisotyön asiantuntija voi toimia vaikuttajana, kouluttaa ja konsultoida muita alueen työntekijöitä ja kouluttaa sekä tukea myös vapaaehtoisia. Olennaista on paikallistuntemuksella ja tiedolla johtaminen - ja myös rohkeus kokeilla ja epäonnistua. Erityisnuorisotyön osaamisaluetta on myös taloudellisen tuen mahdollisuuksien tunteminen yhteistyössä seurakunnan diakoniatyön kanssa.

Erityisnuorisotyön ammattikunnan pysyvyyden ja sen erityisosaamisen turvaamiseksi seurakunnan on työnantajana huolehdittava työntekijöidensä jaksamisesta, täydennyskoulutuksesta ja työnohjauksesta sekä hengellisen elämän hoitamisesta. Erityistehtäviä tarvitaan kirkossa tulevaisuudessakin koordinoimaan työtä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi ja olemaan kaikkien lapsi- ja nuorisotyöntekijöiden tukena. Samaan aikaan ulkopuolisuuden ehkäisyä voivat käytännössä tehdä kaikki virkanimikkeestään tai asemastaan riippumatta. Erityistyömuodot ovat painoarvoltaan huomattavasti niihin käytettyjä resursseja merkittävämmät.

Tulevaisuudessa erityisnuorisotyön menetelmien kehittäminen ja rakentaminen saattavat vaarantua toimintamäärärahojen ehtyessä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää uusien työntekijöiden rekrytointiin ja työnkuvien pysyvyyteen. Virkojen lakkauttamisen sijaan tulee etsiä yhteistyötä ja uusia rahoitusmalleja muiden toimijoiden kanssa. Pienimpien ja heikoimpien tukeminen on kirkon perustehtävä ja sen tehtävän tarpeen ja merkityksen vähenemistä ei ole näköpiirissä. Lapset ja nuoret, jotka hiljaa jäävät ulkopuolelle, tai jotka raivoavat ja huutavat hätäänsä, tarvitsevat aikuisen, joka on valmis ottamaan tunteen vastaan ja jäämään vierelle.

Ammatissa jaksaminen

Ulkopuolisuuden ehkäisemisessä on kysymys lähimmäisenä olemisesta. Ketään ei jätetä. Lähimmäisenä oleminen Jeesuksen kutsun mukaisesti edellyttää myötätuntoa. Myötätunto on juuri sitä, mistä Jeesus antaa omassa elämässään esimerkin. Juuri siitä myös kristinuskossa on kysymys: Jumalan myötätunnosta ihmisiä kohtaan.

Erilaisissa ulkopuolisuuden ehkäisyn tehtävissä työskennellään omalla persoonalla, omilla tunteilla ja omalla myötätunnolla. Esimerkiksi erityisnuorisotyönohjaajat työs-

kentelevät kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten kanssa. Nuorten elämäntilanteet, kokemukset ja perheiden elämäntodellisuus ovat toisinaan varsin karuja ja murheellisia, joskus todella traagisiakin. Nuoret saattavat kaataa työntekijän kannettavaksi paljon henkistä kuormaa, joskus heijastellen tähän omia traumojaan, pelkojaan ja hylkäämiskokemuksiaan.

Työntekijältä ulkopuolisuuden ehkäisyyn liittyvä työ kysyy voimavaroja ja ammatillisuutta. On vaativaa ylläpitää toivoa ja etsiä tilanteesta ulospääsyä olosuhteissa, joissa toivoa ja vaihtoehtoja ei näytä aina kovin paljon olevan. On usein raskasta kuunnella ja ottaa vastaan vaikeissa olosuhteissa elävien lasten, nuorten ja vanhempien vaikeita tunteita ja tukea heitä eteenpäin. Se on työnä kuormittavaa ja vaativaa ja lisäksi loppumatonta. Tarvitsevat lapset, nuoret ja perheet eivät lopu koskaan maailmasta eivätkä edes oman seurakunnan alueelta. Niin kutsuttu myötätuntuupumus ja myös kyynistyminen uhkaa jokaista ulkopuolisuuden ehkäisyä työkseen tekevää.

Työntekijöiden on oleellista pitää huolta omasta jaksamisestaan ja työturvallisuudestaan. Myös työnantajan on tarpeen huomioida esimerkiksi erityisnuorisotyötä tekevien työnkuvan erityinen kuormittavuus. Työnantajan tulee taata mahdollisuus henkilökohtaiseen työnohjaukseen ja ammattitaidon ylläpitämiseen täydennyskoulutusten avulla.

Myös verkostoituminen on oleellisen tärkeä tekijä työntekijän jaksamisen näkökulmasta. Esimerkiksi verkostotapaamisissa opitaan toisilta, jaetaan kokemuksia ja samalla vahvistetaan sitoutumisessa seurakuntaan, omaan työhön ja siinä jaksamiseen.

Työntekijän voimavaraa lisää kokemus työn arvostamisesta ja sen merkityksen sanoittamisesta. Ulkopuolisuuden ehkäisytyön näkyväksi tekeminen on järkevää myös kirkon jäsenkehityksen kannalta. Kirkon kasvatus- ja diakoniatyötä arvostetaan. Ulkopuolisuuden ehkäisy sisältää nämä molemmat näkökulmat.

Johtajien ja luottamushenkilöiden vastuulla on tukea tätä työtä. Tarvitaan aikaa, resursseja ja rohkeutta tarttua tämän päivän haasteisiin. Kannattaa etsiä samaan suuntaan kehittäjiä ja tehdä yhdessä. Rakentaa innostumisen, toisen nostamisen kulttuuria. Tässä luottamushenkilöt ja johtajat ovat avainasemassa.

Vapaaehtoiset osana tiimiä

Vapaaehtoisuus on olennainen osa ulkopuolisuuden ehkäisyä. Sen kautta tarjotaan mahdollisuutta toimia lasten, nuorten ja perheiden parhaaksi. Vapaaehtoistyöntekijät toimivat mm. etsivässä työssä kuten Saappaassa, sosiaalisen median sovelluksissa, avointen ovien toiminnassa, yökahviloissa, isosina, pienryhmien vetäjinä, tukihenkilöinä sekä avustajina leiri- ja retkitoiminnassa, harrastuspiireissä ja erilaisissa tapahtumissa.

Vapaaehtoiset ovat seurakuntien merkittävä voimavara. On tärkeää harkita tilannekohtaisesti vapaaehtoisille tarjottavien tehtävien ja vastuiden laatua ja määrää. Seurakuntien toiminnassa voi olla mukana hyvin haastavia lapsia ja nuoria, jotka voivat vaatia koulutuksenkin saaneilta ihmisiltä paljon voimavaroja. Vapaaehtoisilla tulee olla riittävästi tukea ja ohjausta näiden lasten ja nuorten kanssa toimimiseen. Keinoja lisätä vapaaehtoisten valmiuksia erilaisiin tehtäviin on tärkeää edelleen kehittää.

Vapaaehtoisista on pidettävä hyvää huolta. Vapaaehtoisten jaksamisesta tulee huolehtia järjestämällä yhteistä koulutusta, työnohjausta, yhdessäoloa ja virkistystoimintaa. Seurakunnalla on velvollisuus huolehtia vapaaehtoistyöntekijöiden työturvallisuudesta ja vakuuttamisesta.

Rippikoulu ja isostoiminta mahdollisuutena muutokseen

Hyvä ja turvallinen rippikoulukokemus on suojaava tekijä ja parhaimmillaan myös korjaava kokemus, joka mahdollistaa uuden vaiheen nuoren elämässä. Tutkimusten mukaan 15–16-vuotiaiden poikien kokemus osallisuudesta kasvaa verrattuna edellisiin ikävuosiin. Perusteena on todennäköisesti juuri rippikoulun suuri merkitys.

Kun rippikoulussa ollaan tiiviisti yhdessä jopa yli viikon ajan, nousee siellä esille erilaisia persoonia ja erityisiä nuoria. Työntekijöiden on hyvä tarttua huomaamiinsa erityistarpeisiin tukemalla nuorten taivalta niin pitkään kuin on tarpeen, tai ohjaamalla heitä tarvittavan tuen piiriin. Nuorten elämäntilanteen ja monenlaisen oppijuuden huomioiminen on rippikoulussa tärkeää ja sen voi tehdä monella tavalla. Joissain seurakunnissa on esimerkiksi kehitysvamman omaavia nuoria liitetty apuohjaajineen osaksi tavanomaista rippikoulua ja joissain seurakunnissa on järjestetty oma rippileiri kehitysvammaisille tai muille erityisryhmille. Päivä- tai ns. cityrippikouluihin on tärkeää panostaa erityisesti ja nähdä ne erityisen tärkeinä. Niihin usein hakeutuu erityisiä nuoria, jotka eivät syystä tai toisesta halua tai pysty osallistumaan rippikouluun, joka sisältää leirijakson. Kiusaamiselle ja ulkopuolelle jättämiselle tulee olla rippikoulussa nollatoleranssi.

Erityisnuorisotyön asiantuntija voi olla kollegojen kouluttaja ja tuki siinä, miten erityistä tukea tarvitsevia nuoria voisi rippikoulussa huomioida ja vahvistaa. Erityisnuorisotyön asiantuntijat voivat resurssien mukaisesti toimia esim. puhelinkonsultteina rippikoulujen aikana. Usein voi olla tarpeen sopia päivystysringistä.

Laadukas isostoiminta voi antaa nuorelle mahdollisuuden omaan kaveripiiriin, osallisuuden kokemukseen ja onnistumisiin turvallisessa yhteisössä. Erityisiskoulutuksessa rippikouluissa jo isosina ja apuohjaajina toimineille tarjotaan syventävää koulutusta erityistä tukea tarvitsevien nuorten kohtaamisesta ja huomioimisesta. Erityis-iskoulutusta voi tarjota myös esim. varkkaikäisten leireillä isosina toimiville. Kaikille tarjolla olevaa isoskoulutusta voi kehittää niin, että isosille syntyy perusymmärrystä esimerkiksi oppimisen vaikeuksista, neuropsykiatrisista erityistarpeista ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tukemisesta sensitiivisillä tavoilla.

Toiminnallisia toteutusmalleja eri ikäkausissa

Seurakuntien kasvatusta- ja perhetoiminnassa on olemassa paljon erilaisia malleja ja työmuotoja, joiden voi suoraan tai välillisesti nähdä ehkäisevän ulkopuolisuutta ja rakentavan osallisuuden toteutumista. Niitä onkin mielekästä kehittää ja valita alueellisen tarpeen mukaisiksi.

Pienet lapset

- Kaakaoppyhäkoulu
- Kirkkomuskarit
- Perhekahvilat
- Perhekerhot
- Perheleirit
- Perheolkkarit ja -talot
- Piki – pienten lasten kiusaamisen ehkäisyn materiaalit ja menetelmät
- Päiväkerhot
- Vertaistukiryhmät (esim. Taimi-ryhmät vankien lapsille, sururyhmät)

Koululaiset

- Digitaalinen kohtaaminen, esim. tekstariTupu
- Eläinavusteiset kerhot ja leirit
- Harrastustoiminta
- Kaakaoppyhäkoulut
- Kuorot ja muu musiikki-toiminta
- Leirit ja retket
- Liikuntamahdollisuudet
- Pienryhmät
- Vertaistukiryhmät (suru- ja eroryhmät ym)

Murrosikäinen nuori

- Digitaalinen nuorisotyö
- Etsivä työ
- Kaikille kone -kampanja
- Koulu- ja oppilaitosyhteistyö
- Kriminaalisyhteistyö ja ankkuri-toiminta
- Kuorot ja bänditoiminta
- Liikuntamahdollisuudet
- Moottoripajatoiminta
- Palveluoperaatio Saapas
- NettiSaapas
- KatuSaapas
- FestariSaapas
- Pienryhmätoiminta
- Retket, leirit
- Rippikoulu (myös kehitysvammaisten ja muut erityisrippikoulut)
- Seurakunnan nuorisotyö, isostoiminta, nuorten illat, leirit
- Yksilötyöskentely, keskusteluapu, sielunhoito
- Yökahvilat

Itsenäistymisikäinen, nuori aikuinen

- Apuohjaajakoulutukset
- Digitaalinen kohtaaminen ja auttamistyö
- Koulu- ja oppilaitosyhteistyö
- Kriminaalisyhteistyö ja ankkuri-toiminta
- Moottoripajatoiminta
- Nuorten aikuisten toiminta, nuorten vaikuttajaryhmät, Navi-ryhmät
- Oman elämäsi Jedi-kurssit
- Pienryhmätoiminta
- Työelämäyhteistyö, työllistäminen, snellukahvila
- Vapaaehtoistoiminta
- Voimavararyhmät, aktiivimallin kurssit, ohjaamo
- Yksilötyöskentely, keskusteluapu, sielunhoito

Perheen ja vanhemmuuden tuki

- Diakoniatyö (taloudellinen ja muu tuki, eteenpäin ohjaaminen)
- Diakoninen perhetyö
- Digitaalinen tuki ja nettipalvelut
- Kamalat äidit-ryhmät (ja muu murrosikäisten vanhemmuuden tuki)
- Kirkon perheneuvonta
- Lape, perhekeskustoimintamalli ja laaja-alainen yhteistyö
- LapsiArkki-toimintamalli yksinhuoltajille
- Nepsykahvilat
- Odottavien perheiden/yksin odottavien ryhmät
- Perheruokailu, yhteinen pöytä
- Perhetalot ja -olkkarit
- Perhevalmennuksen jakoryhmät
- Perheystävä -toimintamalli
- PikkuHelppi
- Selviytyjät – vanhempien parisuhteen opaskirja sekä vertaisryhmämateriaali perheille, joissa on sairas tai vammaisen lapsi
- Tarinoiden maa-toimintamalli
- Tukikummissäätiö-yhteistyö
- Turvasatama-ryhmämalli nuorena vanhemmiksi tuleville tai traumataustasta vanhemmiksi ponnistaville
- Vanhempien vertaisryhmät
- Voimasiskot-naisten voimaryhmät
- Yhteisölliset ruokailut

Vaikuttamistyö osana ulkopuolisuuden ehkäisyä

Usein työntekijä havaitsee rakenteellisia tai asenteellisia ongelmia, joita tulisi tehdä näkyviksi. Tällöin on tarpeen vaikuttaa ongelmien syntymiseen siellä, missä siihen parhaiten voidaan puuttua. Seurakunnan työntekijä voi osallistua julkiseen keskusteluun kirjoittamalla paikallisen lehden yleisönosastoon, osallistumalla blogikirjoitteluun tai vinkkaamalla uutistoimitukseen asiasta, josta kannattaisi raportoida. Tärkeää olisi myös ylläpitää suoria suhteita poliittisiin toimijoihin yli puoluerajojen, koska heillä on mahdollisuus taloudellisesti vaikuttaa heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten palveluiden ja aseman parantamiseen paikallisella tasolla.

Kirkon on puolustettava yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta ja tuettava haavoittavissa elämäolosuhteissa elävien ihmisarvoa. Erityisnuorisotyön tekijä toimii vaikuttamistehtävässä asiantuntijana, jolla on laaja kokonaisvaltainen näkemys alueensa erilaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Tämän asemansa ansiosta hänen näkemyksillään on merkitystä ja painoarvoa.

Ulkopuolisuuden ehkäisyn näkynä on myös edistää oman seurakuntansa ja toimintaympäristönsä diakonista työnäkyä sekä tukea uudenlaisten toimintamallien, ajattelutapojen sekä asenteiden siirtymistä myös esimerkiksi kutsuvaan ja kokoavaan kasvatustyöhön sekä perhe- ja nuorisotyöhön. Tätä vaikuttamista tapahtuu paikallisesti oman toimintaympäristön kokouksissa ja kahvipöytäkeskusteluissa. Laajemmin uusia avauksia voi tehdä tarjoamalla juttuja esimerkiksi valtakunnallisiin kasvatusalan julkaisuihin ja ammattiliittojen lehtiin.

Asennevaikuttamista tapahtuu paljon myös verkkokeskusteluissa. Verkossa ihmiset paljastavat herkemmin asenteensa kuin kasvotusten kohdatessa. Verkossa on myös ryhmätapaamista helpompaa puuttua esimerkiksi vihapuheeseen. Ryhmän kanssa keskustellessa erityisnuorisotyötä tekevän on oltava varovainen asenneilmaston muokkaamisessa. Vaatii taitoa löytää tasapaino siihen, miten asenteisiin puututaan, mutta ei samalla särjetä nuoren haurasta maailmankuvaa. Varsin hankalaksi tilanne käy silloin, jos nuorten joukossa on joku, joka edustaa työntekijän kanssa päinvastaista asennetta ja joutuu muiden nuorten tuomittavaksi. Työssä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi vaikutetaan, mutta ei hylätä lasta, nuorta tai vanhempaakaan ”väärin” asenteiden tai mielipiteiden takia. Aikuisten kesken sen sijaan olisi aina oltava rohkeutta puolustaa heikompien oikeuksia, varsinkin jos esitetyissä mielipiteissä on pieniäkin viittauksia vihapuheeseen.

Kirkon on tärkeää ottaa lasten ja nuorten osallisuus vakavasti myös omassa toiminnassaan ja hallinnossaan. Yksi vaikuttamisen väline ja työkalu seurakunnan toiminnassa on LAVA – lapsivaikutusten arviointi. Kirkko on ollut edistyksellinen lapsen oikeuksien toteuttamisessa otettuaan käyttöön vuonna 2014 hyväksytyn LAVA – lapsivaikutusten arvioimisen. Kyseessä on velvoittava osa kaikkia päätöksentekoprosesseja. Osana seurakuntien kaikkia päätöksentekoprosesseja tutkitaan mahdollisen päätöksen vaikutukset alaikäisiin. Lavaa käytetään erityisesti valmisteluvaiheessa, joten asiantuntijoiden kuuleminen on tärkeää. Lapsivaikutuksen arviointi antaa mahdollisuuden lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseen päätöksenteossa, toiminnan suunnittelussa ja sen resurssoinnissa. Lapsia ja nuoria koskevan erityisnuorisotyön asiantuntemuksen tulisi tulla lava-prosesseissa kuulluksi. Lava on hyvä työväline pitää heikoimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten ääntä esillä seurakuntien omassa päätöksenteossa ja myös muualla. Konkretisointina lapsivaikutusten arvioinnista Kirkolliskokous hyväksyi kirkkojärjestykseen muutoksen, että jokaiseen evankelis-luterilaiseen seurakuntaan perustetaan nuorten vaikuttajaryhmä.

LOPUKSI

Ulkopuolisuuden ehkäisyä tehdään suurella sydämellä. Siinä pysähtytään olevaan hetkeen ja samaan aikaan raivataan tietä tulevaan: ”Katso, tuolla siintää se parempi vaihe, mitä kohti olet menossa!” Tämän hetken rankka elämänvaihe on jakso, joka menee ohi. Rinnalla pysyminen on ehkä tärkeintä ja kauneinta, mitä silloin voi tehdä. Seurakunnan työntekijä tai vapaaehtoinen on kuin tienviittä, joka osoittaa kohti Jumalaa ja kohti tulevaisuutta. Hän tukee ja saattaa lasta, nuorta ja perhettä kohti voimistumista ja parempaa elämänvaihetta.

Ulkopuolisuuden ehkäisyssä konkretisoituvat psalmin 139 sanat jokaisesta ihmisestä Jumalan luomana ihmeenä. Samalla konkretisoituu Jumalan lupaus Jeremiaan kirjassa: ”Minulla on omat suunnitelmani teitä varten, sanoo Herra. Minun ajatukseni ovat rauhan eivätkä tuhon ajatuksia: Minä annan teille tulevaisuuden ja toivon” (Jer. 29:11)

Tämä lupaus koskee koko seurakuntaa, sen työntekijöitä ja seurakuntalaisia. Tämä lupaus koskee jokaista lasta, nuorta ja perhettä, joka seurakunnassa kohdataan.

Kiitos, että teet tätä tärkeää työtä!

LÄHTEITÄ JA TUTKIMUKSIA

Apua vanhemmuuteen -opas traumaattisia asioita kokeneiden vanhempien tukemiseksi: https://asiakas.kotisivukone.com/files/ttkeskus.palvelee.fi/PDF_muut/APUA_VAN-HEMMUUTEEN.pdf

Etsivän nuorisotyön sivut (Aluehallintovirasto)

Etsivän nuorisotyön sivut (Opetus- ja kulttuuriministeriö)

Etsivän nuorisotyön tilastot:

<https://nuorisotilastot.fi/#/fi/parent/Tavoitetut/perus/choice-1/prosentit/whiteblue/Koko%20maa/Koko%20maa///Mitä%20kautta%20tavoitetut%20nuoret%20tulivat%20etsivän%20nuorisotyön%20piiriin%3F/null/kunta/donut/%22%22//%22%22///null/////////e30=>

Kansallinen kouluterveyskysely: Kansallisen kouluterveyskyselyn 2019 tulokset

Kansallinen lapsistrategia: <https://stm.fi/lapsistrategia>

Karttasovellus, huono-osaisuus vaihtelee alueittain:

https://dialogi.diak.fi/2020/05/13/uusi-karttasivusto-paljastaa-miten-huono-osaisuus-vaihtelee-alueiden-valil-la/?fbclid=IwAR13AWmGc9CEoj5ZZKT5hsx7x7Sw-VAYFKrGqdVGDHlPMjC_OWWW0XA8szAE

Laki etsivästä nuorisotyöstä: Finlex, 10§, 11§, 12§

Etsivä nuorisotyö: Nuorisolaki

Laki ilmoitusvelvollisuudesta: Finlex, 25§ Ilmoitusvelvollisuus, 25a§

Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi: Lastensuojelulaki

Lähisuhdeväkivalta 2017. Tilastoraportti 40/2018, 29.11.2018. THL.

Me-säätiön Syrjässä-työkalu: <http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/>

Me-säätiön kaavio, Alle 25-vuotiaiden työttömyys 4/2020:

<http://data.mesaatio.fi/syrjassa/#unemployment/under-25>

Nuorisobarometri 2019, aiheena työ ja yrittäjyys:

<https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2019/>

Nuorisotilastoja: www.nuorisotilastot.fi, www.tietoanuorista.fi

Perhetilastot: Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu].

ISSN=1798-3215. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.6.2020].

Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/perh/>

Perhetilasto: Lapsiperheiden määrä vähenee: Suomen virallinen tilasto (SVT):
Perheet [verkkajulkaisu].
ISSN=1798-3215. 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.6.2020].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tie_001_fi.html

Solantaus T ym. (2011) Mielenterveys- ja päihdeongelmien
sekä sosiaalisen syrjäytymisen ylisukupolvisen siirtymisen ehkäisy.
– Toimiva lapsi & perhe THL:n kärkihankkeena. Teoksessa: Moring J ym. (2011)
Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015.
Toimeenpanosta käytäntöön 2010. THL, Raportti 6.

Sosiaalinen perimä – Ylisukupolviset kohtalot tutkimus kirjallisuuden valossa:
https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/sosiaalinen_perima.pdf

THL: Kannabiksen käyttö Suomessa <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/huumeet/kannabis/kannabiksen-kaytto-suomessa>

Valtakunnallisen työpajayhdistyksen Etsivän nuorisotyön käsikirja

Vanhemmuuden voimavara- ja kuormitustekijät -tutkimushanke, Jyväskylän yliopisto.
Vuorenmaa, M; Klemetti, R; Rajala, R; Helakorpi, S; Ikonen, R & Hedman, L:
Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. THL, Tilastoraportti 10/2019.

Ylisukupolvinen huono-osaisuus: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon tueksi/nuorten-syrjailyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus>

Suomen evankelisluterilaisen kirkon asiakirjoja:

Kirkon kasvatuksen linjaus:
<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/mita-kasvatus-on-/kasvatuksen-linjaukset>

Kirkon tulevaisuusselonteko

Neljän korin malli: <https://koulujakirkko.evl.fi/kumppanuuden-korit/>
Perhelähtöisen seurakunnan suuntaviivat:
<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/aikuiset-ja-perhe/perhelahtoisen-seurakunnan-suuntaviivat>

Saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma: <https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/saavutettavuus/saavutettavuusohjelma>

Turvallinen seurakunta-asiakirja: <https://evl.fi/documents/1327140/39461555/Turvallinen+seurakunta+-ohjeistus/d7914fda-53ac-7c79-a85f-c7d6768c7776>

TIIVISTELMÄ

Että kukaan ei jää yksin

#kukaaneijääyksiin

Kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi tähtää yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden torjumiseen, lapsen, nuoren ja perheen voimistumiseen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamiseen.

Lasten, nuorten ja perheiden yksinäisyys on yhä lisääntyvää. Kukaan ei kestä elämää yksin. Ulkopuolisuuden ehkäisyn keskiössä on etsiä yksinäisiä ja syrjäytymisvaarassa olevia lapsia, nuoria ja perheitä - ja puuttua heidän tilanteeseensa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Seurakunta tarjoaa lapselle ja nuorelle aikuisen läsnäoloa, pysyvyyttä, kuulluksi tulemistä. Se voi myös tarjota lapsille ja nuorille kohtaamisia toisten saman ikäisten kanssa. Ulkopuolelle jäämiseen voi puuttua aktiivisesti myös tekemällä työtä kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen eteen ja vahvistamalla eri tavoin haastavissa elämäntilanteissa elävien lasten, nuorten ja perheiden kokemusta omasta osallisuudestaan. Osallisuus on sekä toimimista ja vaikuttamista että olemista ja joukkoon kuulumista. Erityisen tärkeää osallisuutta on yhteenkuuluvuuden kokemus: minulle on tilaa. Voin emotionaalisesti kokea kuuluvani joukkoon tai yhteisöön.

Ulkopuolisuuden ehkäisy on asenne ja työote, joka jokaisen kirkon kasvattajan tulee omaksua.

Samaan aikaan se on eritystehtävä, joka etsii ja tukee niitä lapsia ja nuoria, jotka muuten jäävät tavoittamatta.

Diakoninen työote on jokaisen kirkon työntekijän ja seurakuntalaisen vastuulla. Unelmana on, että lasten, nuorten ja perheiden eteen toimitaan saumattomasti ja verkostoituneesti yhteistyössä sekä seurakunnan sisällä että alueen muiden toimijoiden kanssa.

Erityisnuorisotyön tehtävä on asiantuntijatehtävä, joka on tukea tarvitseville erityisesti kohdennettua palvelua ja kasvatustyötä. Erityisnuorisotyön asiantuntemusta ja työtettä on syytä hyödyntää myös muussa seurakunnan toiminnassa, erityisesti varhaiskasvatus-, varhaisnuoris-, nuoris- ja perhetyössä, joiden toiminnassa on entistä enemmän erityisnuorisotyön toimintamalleista hyötyviä lapsia, nuoria ja heidän perheitään.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen ulkopuolisuuden ehkäisyn suuntaviivat

Peruste kirkon työlle ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi nousee sen perustehtävästä kasvatuksen ja diakonian alueilla. Jumalan rakkaus jalkautuu ihmisten teoiksi.

Kirkon työllä ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi on vahvat perusteet niin Raamatussa kuin kirkon arvoissa ja perustehtävässä. Jokainen ihminen on Jumalan luoma ihme. Tukea tarvitseva lapsi, nuori tai perhe on seurakunnan erityinen silmäterä, erityinen ihme, jota kannatellaan vaikean vaiheen yli. Kirkon viesti on selkeä: Olet rakas. Olet tärkeä. Sinulla on tulevaisuus ja toivo.

Ulkopuolisuuden ehkäisyssä toimitaan pitkäjänteisesti ja yhteistyöhakuisesti, ansaiten lasten, nuorten ja perheiden sekä yhteistyökumppaneiden luottamuksen.

Ulkopuolisuuden ehkäisyn arvoja suhteessa perheisiin ja yhteistyökumppaneihin ovat luottamus, pitkäjänteisyys ja yhteistyökykyisyys. Toiminnan edellytyksenä on

- turvallinen ja luotettava kontakti lapseen, nuoreen ja perheeseen
- ammatillisesti laadukas ihmissuhdetyön tietotaito
- kyky yhteistyöhön yhteiskunnan virallisten tuki- ja palvelujärjestelmien sekä vapaaehtoistoimijoiden kanssa.

Seurakunta rakentaa kestävä, pitkäjänteistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Tämä perustuu ammatillisuuteen, luotettavuuteen ja yhteisiin pyrkimyksiin.

Ulkopuolisuuden ehkäisy kehittyy ja uudistuu reagoiden nopeasti toimintaympäristön tarpeisiin.

Ulkopuolisuuden ehkäisemisen työotteelle luonteenomaista on elää ja toimia pysyvyyden ja uudistumisen jännitteessä. Sitoudutaan pitkäjänteiseen toimintaan ja toteutetaan paikallisesti toimivia, hyväksi todettuja työtapoja ja samaan aikaan työtä uudistetaan uusien haasteiden kohdatessa. Uusia toimintamalleja ja menetelmiä kehitetään ja toteutetaan tarpeisiin nopeasti reagoiden. Näin voidaan parhaiten löytää tapoja löytää ja auttaa ulkopuolisuuden uhkaamia lapsia, nuoria ja heidän perheitään.

Että kukaan ei jää yksin

#kukaaneijääyksin

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen
ulkopuolisuuden ehkäisyyn suuntaviivat

Kirkon kasvatuksen työ ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi tähtää yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden torjumiseen, lapsen, nuoren ja perheen voimistumiseen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamiseen.

Ulkopuolisuuden ehkäisy on asenne ja työote, joka jokaisen kirkon kasvattajan tulee omaksua. Samaan aikaan se on eritystehtävä, joka etsii ja tukee niitä lapsia ja nuoria, jotka muuten jäävät tavoittamatta.

Peruste kirkon työlle ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi nousee sen perustehtävästä kasvatuksen ja diakonian alueilla. Jumalan rakkaus jalkautuu ihmisten teoiksi.

Ulkopuolisuuden ehkäisyssä toimitaan pitkäjänteisesti ja yhteistyöhakuisesti, ansaiten lasten, nuorten ja perheiden sekä yhteistyökumppaneiden luottamuksen.

Ulkopuolisuuden ehkäisy kehittyy ja uudistuu reagoiden nopeasti toimintaympäristön tarpeisiin.

Olet tärkeä!

KIRKKOHALLITUS⁺

ISBN XXXXXXXXXXXXXXX (nid.)

ISBN XXXXXXXXXXXXXXX (PDF)

SUOMEN⁺
EV. LUT.
KIRKKO